

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

FUTBOL HAKEMLERİNİN VAR SİSTEMİ VE VAR EĞİTİMİ
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Muhammet Munir DADI

Danışman
Prof. Dr. Özer YILDIZ

Konya 2021

ÖN SÖZ

Futbol ortaya çıktığı ilk günden itibaren günümüze kadar ki süreçte insanlar tarafından sürekli ilgi odağı olmuş bir spor etkinliğidir. Bu kadar ilgi gören ve önemli spor etkinliği olan futbol da hakemliğinde önemi ve rolü büyüktür. Futbol hakemleri müsabakalarda başarıyı sağlayabilmek için fiziksel yeterliliğin yanında belirlenen kuralları da doğru şekilde uygulamakla yükümlüdürler. Futbol hakemleri kuralları uygularken hata yapma olasılıklarının unutulmaması gerekiyor. Son zamanlarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan ve hakem hatalarını en aza indirip oluşabilecek maddi ve manevi zararları ortadan kaldırmak için geliştirilen teknolojik bir sistem olan VAR uygulamasının futbolun gelecekte vazgeçilmez bir parçası olacağı düşünülmektedir. VAR sistemi hakemlerin müsabakalarda yapmış oldukları açık ve bariz hataları, gözden kaçırdıkları pozisyonları tekrar izleyerek doğru karara ulaşılması için planlanmış ve geliştirilmiş bir sistemdir. Bu kadar önemli bir sistemin eğitim aşaması da son derece önemlidir. Verilen eğitimler en üst düzey imkânlar eşliğinde ve sistemin sorunsuz bir şekilde çalışması için yapılmaktadır. Bu eğitimler sayesinde hakemler donanımlı bir şekilde kuralları uygulayarak sistemi en verimli halde kullanmaktadır. Futbolda yeni bir uygulama olan VAR sistemi ve bu alandaki çalışmaların az olması bakımından çalışmanın bir sonraki çalışmalara katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum bu çalışmanın gerçekleşmesinde öncelikle her zaman yanımda olan büyük bir özveri ve fedakârlıkta bulunup değerli görüş ve yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, yönlendirmeleriyle bu çalışmamı bilimsel bilgiler ışığında tamamlamamı sağlayan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Özer YILDIZ ve değerli eşi Doç. Dr. Mehtap YILDIZ'a,

Araştırmanın başından sonuna kadar her zorlukta yanımda olup desteğini gösteren, çalışmamın şekillenmesinde, verilerin toplanmasında, analizlerimde ve çalışmanın düzenlenmesinde emeği geçen ve en büyük destekçilerimden biri olan Öğretim Görevlisi Ahmet DEVECİ'ye,

Çalışmam boyunca manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyip her zorlukta yanımda olan Hatay / Reyhanlı 15 Temmuz Şehitleri İmam Hatip Ortaokulu Müdürü Ali BEZGİN'e,

Değerli görüşlerini araştırmamda kullanmam için benimle paylaşan katılımcı arkadaşlarıma,

Tez yazım aşamasında olduğu gibi her zaman yanımda olup güçlü bir şekilde ayakta durmamı sağlayan desteklerini esirgemeyen ablalarım Fatma ERDOĞMUŞ, Merve SÖKER ve kardeşim Safa DADI'ya

Hayatım boyunca sevgisi ve desteğini hissettiğim, eğitimim ve kariyerim için her türlü maddi ve manevi destekte bulunan bugünlere gelmemde en büyük pay sahipleri olan annem Yıldız DADI ve babam Bayzidi Bestami DADI'ya, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Muhammet Munir DADI
KONYA - 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iv
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
KISALTMALAR SAYFASI	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Sayıtlar	5
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Tanımlar	5
2 ALAN YAZIN	7
2.1 Futbol	7
2.2 Hakem	9
2.2.1 Futbol Hakemliği	10
2.2.2 Hakem Eğitimleri ve Teşkilatlanma	12
2.2.3 Futbol Hakeminin Yetkisi ve Görevleri	13
2.2.4 Futbol Hakeminin Teknoloji Kullanımı	13
2.2.5 Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB)	14
2.2.6 Video Assistant Referee (VAR)	14
2.3 Eğitim	16
2.3.1 Hizmet İçi Eğitim	16
2.3.2 Futbol Hakemliğinde Eğitim	16
2.3.3 Video Assistant Referee (VAR) Eğitimi ve Çalışmaları	16
3 YÖNTEM	18
3.1 Araştırmanın Modeli	18
3.1.1 Araştırmanın Felsefi Varsayımı ve Yorumlayıcı Çatısı	19
3.1.2 Araştırmanın Deseni	20

3.2	Araştırmanın Grubu	20
3.3	Veri Toplama Araçları	21
3.3.1	Kişisel Bilgi Formu	23
3.3.2	Görüşme Formu	23
3.4	Verilerin Toplanması ve Saha Uygulama Süreci	25
3.5	Verilerin Analizi	26
4	BULGULAR	29
5	TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	48
5.1	Tartışma	48
5.1.1	Hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki görüşlerine ilişkin tartışma.....	48
5.1.2	VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak 'kontrol' ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin tartışma.....	51
5.1.3	Futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi "minimum müdahale, maksimum yarar" olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığına ilişkin tartışma	53
5.1.4	Hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı hususundaki görüşlerine ilişkin tartışma	55
5.1.5	Hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemi'ne ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşlere ilişkin tartışma.....	56
5.2	Sonuç.....	58
5.3	Öneriler	60
	KAYNAKÇA.....	62
	EKLER.....	65
	EK-1: Kişisel Bilgi Formu	65
	EK-2: Görüşme Formu.....	66
	EK-3: Etik Kurul Raporu	67

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Futbol Hakemlerinin VAR Sistemi ve VAR Eğitimi Hakkındaki Görüşleri başlıklı tez çalışmamın İç Kapak, Özetler, Ekler ve Ana Bölümlerden (Giriş, Alan Yazın, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar ve Öneriler) oluşan toplam 63 sayfalık kısmına ilişkin, 14/08/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %17 olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez kabul sayfası hariç,
2. Tez çalışması orijinallik raporu hariç,
3. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
4. Önsöz hariç,
5. İçindekiler hariç
6. Simgeler ve kısaltmalar hariç,
7. Kaynakça hariç,
8. Alıntılar dâhil,
9. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediği; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

14/08/2021
Muhammet Munir DADI

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

16/08/2021

Muhammet Munir DADI

KISALTMALAR SAYFASI

- FIFA : Uluslararası Futbol Federasyonu Birliği
IFAB : Uluslararası Futbol Birliği Kurulu
TFF : Türkiye Futbol Federasyonu
MHK : Merkez Hakem Kurulu
EPAK : Eğitim Planlama Alt Komisyonu
VAR : Video Yardımcı Hakem
AVAR : Video Yardımcı Hakem Asistanı
APP : Atak Başlangıç Aşaması
OFR : Sahada İnceleme
RRA : Hakem İnceleme Alanı
RO : Yeniden Oynatma Operatörü
RA : İnceleme Asistanı
VOR : Video İşletim Odası

ÖZET

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

FUTBOL HAKEMLERİNİN VAR SİSTEMİ VE VAR EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı faal olarak görev yapan futbol hakemlerinin VAR Sistemi ve eğitimi hakkında görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma grubunu olasılıksız örnekleme stratejilerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenen farklı klasmanlarda faal olarak görev yapan 20 futbol hakemi oluşturmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla toplanmıştır. Araştırmada veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine–nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde olumlu ve olumsuz kategorileri adı altında sırasıyla; adil karar, güven oluşması, oyun hızında düşme ve seyir zevkinde azalma, futbolun ruhuna aykırı ve adaptasyon sorunu görüşlerini ifade ettikleri, VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak 'kontrol' ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin düşüncelerinde olumlu ve olumsuz etki kategorileri adı altında sırasıyla; özgüvenli karar verme, zihinsel rahatlık, stres oluşması ve karar vermede çelişki görüşlerini ifade ettikleri, hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi 'minimum müdahale, maksimum yarar' olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde karar çeşitliliği ve kararların oyuna katkısı kategorileri adı altında sırasıyla; kesin ve net kararlar, yorum ve kararlarda değişkenlik, hata sayısında azalma ve doğruyu bulma oranında artış, sonucu etkileyen kararların düzeltilmesi, objektiflik ve maksimum yarar görüşlerini ifade ettikleri, hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı hususundaki düşüncelerinde olumlu katkı ve adil oyun kategorileri adı altında; yanlış kararlarda azalma, hakeme inanç ve güven, oyuna müdahalenin azalması, performansa odaklanma, adaletli sonuçlar, incelemenin şeffaf olması ve aldatmaların azalması görüşlerini ifade ettikleri, hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde aşamalı eğitim, faydalı olma ve yeterli olmama kategorileri adı altında sırasıyla; hakemlerin başarı seviyelerinin ve eğitim düzeylerinin artması, uzman eğitimciler ve üst seviye imkân tanınması, kritik pozisyon analizi, donanımlı hakemlerin yetişmesi, farklı bakış açısı kazandırma ve incelenecek pozisyon belirsizliği görüşlerini ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol Hakemi, VAR Sistemi, VAR Eğitimi

ABSTRACT

Department of Physical Education and Sports
Physical Education and Sports
Master's Thesis

THE VIDEO ASSISTANT REFEREE (VAR) SYSTEM OF THE FOOTBALL REFEREES AND THEIR OPINIONS ON VIDEO ASSISTANT REFEREE (VAR) SYSTEM EDUCATION

The purpose of this research is to examine the opinions of football referees who are actively working under the Turkish Football Federation about the video assistant referee (VAR) system and its education. Interview method, one of the qualitative research designs, was used in the research. Research data were collected through a semi-structured interview form developed by the researcher. The research group consists of 20 football referees who are actively working in different classifications determined by maximum diversity sampling, one of the purposive sampling methods, which is one of the non-probability sampling strategies. In the research, the data were evaluated by content analysis method. According to the results of the research, the positive and negative categories of the referees' thoughts on how the VAR System applied in the world's major leagues and in our country affect the spirit of the football game and the pleasure of watching; fair decision, the formation of trust, the decrease in the pace of the game and the decrease in the pleasure of watching, they express their opinions against the spirit of football and the adaptation problem and under the name of negative impact categories, respectively; VAR application with a general philosophy of 'minimum interference, maximum benefit', which provides a more systematic and open to advice environment, where the referees express their opinions of self-confident decision, mental comfort, excessive stress and conflict in decision making. In their thoughts that more definite decisions were taken together with the decision diversity and the contribution of the decisions to the game categories; final and clear decisions, variability in interpretations and decisions, decrease in the number of errors, increase in the rate of finding the truth, correction of the decisions affecting the result, objectivity and maximum benefit, the referees expressed their opinions on how the newly implemented VAR System in the world and in our country will contribute to the development of the game in the future. Under the categories of positive contribution and fair play; In their thoughts on the VAR System, which has been in practice in various leagues of the world and in our country for a short time, and the opinions of the referees on the training given to the referees; under the categories of gradual education, being advantageous, being useful and not being sufficient, respectively; increase in the levels of success and education of referees, expert educators and high level opportunity recognition, critical position analysis, upbringing equipped referees, gaining a different perspective and position uncertainty to be examined.

Keywords: Football Referee, VAR System, VAR Training

1 GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1 Problem Durumu

Futbol hem Türkiye’de hem de dünyada yakından takip edilen geniş bir kitlenin ilgi odağı olmuş bir spor dalıdır. Gerek Türkiye’de gerekse diğer ülkelerde prestij ve ticari amaçlı kullanılan spor dalı olan futbol, gün geçtikçe daha da küreselleşen dünyada büyük boyutlardaki gelirlerin elde edildiği bir endüstri halini almıştır (Deveci, 2018). Futbolda endüstrileşme hızla artarken, futbol ekonomik olarak büyüme göstermiş, rekabet ortamı artmış ve artık sadece futbolu oynamakla yetinmeyip kazanmak, başarmak ve elde edilen sonuçlar üzerinden rant edinmek için oynanır hale gelmiştir (Demir, 2019). Öyle ki ülkelerin FIFA (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)’nin düzenleyeceği futbol organizasyonlarının kendi ülkelerinde gerçekleştirilmesi için gayret ettikleri ve yatırımlar yaptıkları görülmektedir. Futbolun bu öneme sahip olması, futbol hakemlerinin müsabaka esnasında vermiş oldukları anlık kararların da çok büyük öneme sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Deveci, 2018).

Futbola olan bu ilginin artması ile birlikte futbol farklı bir sektör haline gelmiş ve bu alanda profesyonelleşen kadrolar ortaya çıkmıştır (Gümüş, 2009). Günümüzde en alt kategoriden en üst kategoriye kadar oynanan müsabakalara bakıldığında maçın skorundan çok maçı yöneten hakem kadrosunun tartışma konusu olduğu görülmektedir. Buna neden olan ise git gide gelişen teknoloji ve futbolda kendine yer edinmiş kişilerin almış olduğu eğitimler sonrası hakemlerin vermiş olduğu kararlarının hatalı olup olmadığı hususunda herkesin belli bir düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmasıdır. Bu nedenle maddi ve manevi açıdan büyük öneme sahip olan hakem kararları, futbol hakemlerinin yaptıkları işin pek de kolay olmadığını göstermektedir (Deveci, 2018).

Futbol hakemi kendisinin sadece belirlenen kuralları sahada uygulamakla yükümlü olmadığını, saha içi ve dışı oluşabilecek baskılara karşı fiziksel ve psikolojik olarak hazırlamakla da sorumlu olduğunu unutmamalıdır.

Son zamanlarda telefon, televizyon, bilgisayar gibi iletişim araçları insanların ellerinden düşmeyen bir araç haline gelmiştir. Gelişen bu iletişim teknolojilerinin çeşitli kurum ve kuruluşlar açısından fayda sağlamak ve iş yükünü hafifletmek amacıyla kullanıldığı da görülmektedir. Öncelikle takımların maddi kayıp yaşamaması ve futbol hakemlerinin hatalarını en aza indirmesi amacıyla bu teknolojiler yapılan futbol organizasyonlarında da kullanılmaya başlanmıştır. Bunlara örnek olarak; müsabakalarda görev alan yardımcı hakemlerin orta hakemlerini uyarmak adına kullanmış olduğu titreşimli bipli bayraklar, pozisyonlara doğru ve ani müdahaleler, ayrıca hakem ekibinin kesintisiz iletişimini sağlamak adına kullanılan telsiz vb. gösterilebilir.

Futbolun endüstriyel bir hal almasıyla birlikte, büyük yatırımların odak noktası olarak görülen yeşil sahaların, hataları mümkün olduğunca en aza indirecek adil ve şeffaf bir ortama dönüştürülmesi zorunlu hale gelmiştir. Standart bir yönetim anlayışının oluşabilmesi amacıyla futbolda teknoloji kullanımına son yıllarda giderek önem verilmiş ve bu alanda kayda değer çalışmalar yapılmıştır. Bunun en önemli ve başlıca örneği Video Assistant Referee System (Video Yardımcı Hakem Sistemi) kısaca VAR Sistemi'dir (Engin ve Çelik, 2019). VAR Sistemi, hakemin kaçırdığı, yoğun itirazların yapıldığı, maçın skorunu etkileyen pozisyonların ve hakemin yanlış vermiş olduğu pozisyonlarda, pozisyonu tekrar izleyip kararı değiştirme imkânı sağlayan bir sistemdir.

Spor müsabakalarında teknolojinin kullanımı son yıllarda oldukça artmıştır. Levaux (2010), yüksek profile sahip olan sporların hakemlerin saha içinde kararlarına yardımcı olmak için teknolojiyi bir araç olarak kullandıklarını belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında hakemlerin teknolojik gelişmelerin kendi alanlarında sağladıkları

yeniliklerden faydalanabilmeleri ve geliştirilen modern donanımları kullanabilmeleri için belirli bir eğitime tabi tutulmalarının gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir.

Dünya futbolunda son günlerde adından sıklıkla bahsettiren VAR Sistemi'nin de futbol organizasyonlarında kullanılan en önemli teknolojik sistemlerin başında geldiği söylenebilir. Öyle ki VAR Sistemi, hakemlerin müsabaka sırasında vermiş olduğu hatalı kararları bir monitörden tekrar izleyerek doğru karara geri dönüşünü sağlayan dolayısıyla takımları oluşabilecek maddi ve manevi zararlardan koruyan ve hakemleri pozisyon hakkında vicdan olarak da rahatlatan teknolojik bir sistemdir.

Geçmiş yıllarda, video yardımcı hakemin veya VAR'ın oluşturulmasından önce, futbol hakemleri çok zor süreçler yaşamışlardır. Örnek vermek gerekirse futbol tarihindeki en popüler olaylardan biri, Maradona'nın 1986 Dünya Kupası'nın çeyrek final maçında gol atmak için elini kullandığı "La mano de dios (tanrının eli)" diye adlandırılan olaydır. Bu olayda Maradona topa eliyle vurup gol atmış ve dünya kupasını ülkesi Arjantin'e kazandırmıştır. Yaşanan bu olumsuz olayda müsabaka hakemi pozisyonu yanlış değerlendirerek ciddi maddi ve manevi kayıplara yol açmıştır (Ortega, 2019). Bu bağlamda VAR Sistemi, yaşanabilecek bu tür olaylara engel olabileceğinden gelecek günlerde de dünya futbol tarihinde adından sıklıkla bahsettirecektir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Dünya üzerinde popülerlik açısından önde gelen spor dalı olan futbolda, günümüzde adından sıkça bahsettiren VAR Sistemi'nin, futbola ne gibi yarar sağlayacağı veya futbol hakemleri üzerinde ne gibi etkilerinin olacağı, hakem kararlarında ne gibi değişikliklere sebep olacağı sorularını da ardından getirmiştir. Ayrıca, bu araştırma ile VAR Sistemi'nin en önemli parçası olan futbol hakemlerinin bu sisteme nasıl adapte olacağı, Türkiye Futbol Federasyonu tarafından hakemlere verilen eğitimlerin yeni olan bu sisteme nasıl katkı sağladığı, futbol hakemlerinin

VAR Sistemi ile ilgili görüşlerinin ve değerlendirmelerinin nasıl olduğu belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırmada futbol hakemlerinin VAR Sistemi'ne ve VAR eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu sistemin dünya futbolu üzerinde yeni uygulanması araştırmanın konusuna özgünlük kazandıracığından bu çalışmanın alan yazına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Kişilerin mesleki eğitimindeki yetersizlikler, yöneticilerin tutumları, yapılan işe olan istek düzeyinin düşük olması, yapılan işte verimsizliğe ve mutsuzluğa neden olduğu kadar başarının ve hataların çoğalmasına da neden olmaktadır.

Spor bir süreklilik ve değişkenlik içindedir ve bu değişkenlik içindeki aktörlerin de bu unsurlara ayak uydurması gerekir. Oyun kurallarındaki değişiklikler hakemler tarafından takip edilmelidir, bu nedenle hakemlerin eğitimleri her geçen gün önem kazanmaktadır (Mirzeoğlu, Doğu ve Atalay, 2002).

Günümüzde artık bir spor endüstrisi halini alan futbolun popülerliğinin her geçen gün artmasıyla birlikte, futbol endüstrisinin temel parçalarından biri olan futbol hakemlerinin de bu spordaki önemi artmıştır. Bununla birlikte, futbol hakemlerinin daha eğitilmiş ve donanımlı olması hakemlik için aranan en önemli kriterler haline gelmiştir. Futbolun gelişmesiyle birlikte bu spor dalına yapılan yatırımlarda haliyle artmıştır. Gerek ülke federasyonları gerek spor kulüpleri bu sektörden maddi ve manevi olarak büyük kazançlar elde etmeye başlamışlardır.

Günümüzde hakem kararlarına itirazların büyük oranda artış gösterdiği ve spor kamuoyunda sürekli gündem olan hakemlerin ve kararlarının tartışıldığı görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yapılan hakem hatalarının gündem olması kaçınılmaz bir hal almıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte hakem hatalarını en aza indirmek ve takımların maddi ve manevi kayıplarını azaltmak amacıyla futbol

organizasyonlarında da çeşitli teknolojik sistemler kullanılmaktadır. Ayrıca bu sistemler hakem ekibiyle birlikte sağlıklı bir iletişim sağlamak için kullanılmaktadır.

Son zamanlarda futbolda sıkça kullanılan teknolojik sistemlerin başında VAR Sistemi bulunmaktadır. VAR Sistemi, hakemlerin müsabakalardaki yapmış oldukları açık ve bariz hataları ya da gözden kaçırdıkları ciddi bir olayı, saha kenarında kurulmuş olan ekrandan o pozisyonu tekrar izleyip vermiş oldukları yanlış kararları düzeltme imkânı sunan ayrıca takımların mağdur olmasını engelleyen ve hakemleri zihinsel ve vicdan olarak da rahatlatan teknolojik bir sistemdir. Bununla birlikte, medyaya yansıyan VAR Sistemi'nin yeterli düzeyde kullanılmadığına ve mağduriyet oluşturduğuna yönelik görüşlerde, VAR Sistemi ile ilgili eğitimin artırılması ve geliştirilmesi fikrini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca devam eden VAR Sistemi eğitimlerinin uygulamasında ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerinin ortaya çıkması açısından da bu araştırma önem arz etmektedir.

1.4 Sayıtlar

Araştırma kapsamında, geliştirilen ölçme aracı Görüşme Formu'nun futbol hakemlerinin VAR Sistemi hakkındaki görüşlerini ölçtüğü, katılımcıların görüşme formundaki sorulara doğru cevaplar verdiği ve araştırma grubunu oluşturan örneklemin evreni yansıttığı varsayılmıştır.

1.5 Sınırlılıklar

- Araştırma Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı hakemler ile
- 2020-2021 Futbol Sezonu ile
- Araştırmanın ölçümleri “Görüşme Formu” ile sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

Futbol: Futbol, İngilizcede “foot” ve “ball” kelimelerinin birleşiminden adını alan “ayak topu” anlamına gelmektedir. Onbirer kişiden oluşan iki takım arasında

oyunur. Oyuncular küre şekline benzeyen topu, ayak, vücut ve kafa vuruşlarıyla rakibin kalesine sokmak için birbirleriyle mücadele ederler (Yardımcı, 1996). Bir başka tanıma göre futbol, oyun alanının geniş olduğu, sayıları önceden belirlenmiş bireylerin katılımıyla, futbol oyun kuralları gereği belirlenmiş sınırlı bir alanda, sonucunun kalelere atılan gollerle belirlendiği, el harici vücudun her yeri kullanılarak oynanan bir spordur (İnal, 2013).

Futbol Hakemliği: Kısa sürede birden fazla karar verme görevi içeren mesleklerden biri futbol hakemliğidir. Hakem kuralların uygulanmasında özel bilgiye sahip yetkili kişidir. Oyunu yönetir ve kararları nihaidir. Yani daha sonra değiştirilmesi bir kural hatası olmadığı veya oyun tekrar başlamadan önce yardımcı ve dördüncü hakemlerin uyarıları ile hatalı kararını değiştirmede hallerde olanaklı değildir. Bu durum hakemin sahadaki otoritesini sağlar ve yanlış verilebilecek kararları da olası kılar (Ekblom, 1994).

Video Assistant Referee (VAR): VAR'ın kullanımına yalnızca maç / müsabaka organizatörünün VAR protokolünü ve uygulama ve uygulama gereksinimleri (VAR el kitabında belirlendiği gibi) yerine getirdiği ve IFAB ve FIFA'dan yazılı onay aldığı durumlarda izin verilir.

Hakem yalnızca aşağıdakiler gibi “açık ve bariz bir hata” veya “gözden kaçırılmış ciddi olay” durumlarında Video Yardımcı Hakeme (VAR) başvurur:

- Gol / Gol değil
- Penaltı / Penaltı değil
- Direkt kırmızı kart (ikinci ihtar ihraç)
- Kimlik karıştırılması, hakemin ihlali yapan takımdan yanlış oyuncuya ihtar verme veya ihraç etme durumu (IFAB, 2021).

2 ALAN YAZIN

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili literatürde yer alan çeşitli konulara yer verilmiş ve bu konular başlıklar halinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1 Futbol

Futbol, her bir takımın 11'er kişiden oluştuğu ve belli kurallar çerçevesinde amacı topu rakip takımın kalesine sokup üstünlük sağlamak amacıyla oynanan bir takım oyunudur. Futbol, içerisinde birçok farklı hareketi barındıran ard arda ve hızlı bir şekilde değişkenlik gösteren, belirsiz aralıklarla kuvvetin, çabukluğun, süratte devamlılığın ve koordinasyonun teknik ve taktiksel becerilerle sergilendiği 45'er dakikalık 2 devre ile oynanan bir oyundur (Deliceoğlu ve Müniroğlu, 2005).

Futbol aslında insan yaşamının küçük bir modeli konumundadır. Heyecanı yüksek bir futbol maçında, insanın neredeyse bütün yaşamına yetecek kadar dersler çıkarılabilmektedir. Fakat bu derslerin farkında olabilmek için insanın sahadaki takımlardan biriyle güçlü bir duygusal bağının olmaması ve müsabakadan çok çevresini izlemesi gerekmektedir. Çünkü müsabakayı izlemek oyun sırasında kaytaranlar, arkadaşlarının emeğine ortak olanlar, rakip meslektaşlarının emeğini çalanlar, hakemi aldatanlar gibi futbolun içinde varolan pek çok detayın gözden kaçırılmasına neden olacaktır. Bu bakış açısıyla, öncesini gözden geçirmeden yalnızca sonuçlar ile yaşamı değerlendirmek insanın yaşamında yanlışlarını sürdürmesine neden olacaktır. İnsanın yaşamında karşılaştığı her sonuç, öncesinde yapmış veya yapmamış olduğu doğru ve yanlışların ürünüdür. İnsan yaşamında olduğu gibi futbol oyununda da topun kendi başına bir amaca (gol) ulaşması mümkün olmamaktadır. Dikkatli bir şekilde müsabakayı izleyen bir taraftar, her iki takım futbolcularının gol öncesinde neleri doğru neleri yanlış yaptığını gözleyecektir. Futbol müsabakasının bitiminde performansın değerlendirilmesinin yanı sıra, daha farklı neler yapılabileceğine ilişkin yöntemlere de işaret edecektir. Ancak Türkiye'de olumsuz sonuçlar başta hakemler olmak üzere, futbol federasyonuna, medyaya yüklenmek istenmektedir. Bu nedenle başarısızlık

durumunda asıl sorumlular rahatlayarak problemlerin çözümü için farklı yöntemler düşünmek ve denemek ihtiyacı hissetmemektedir (www.acarbaltas.com).

Futbol, dünyanın her ülkesinde popülerliğini en üst düzeyde tutan bir spor dalıdır. Modern futbolun doğuşundan önce, futbol geleneksel yönüyle, dünyanın birçok ülkesinde, farklı kurallarla, amatör bir ruh ve anlamlar yüklenerek oynanmıştır. Modern futbolun temelleri ise 19. yüzyılda ortak kurallar koyularak İngiltere'deki okullarda atılmıştır. Özellikle son yıllarda kapitalizmden yoğun bir şekilde etkilenmesi ile birlikte, modern futbol amatör ruhunu kaybederek profesyonel bir boyut kazanmıştır. Profesyonelleşmenin ilk dönemlerinde para ile ilişkisi sınırlı olan modern futbol, 1974 yılında FIFA Başkanı'nın değişmesiyle ticarileşmeye başlamıştır (Cenikli ve ark., 2017).

Futbol, tarihi bir geçmişi olan, belirli şart ve kurallar dâhilinde, belirli bir yer ve zaman diliminde yapılan bir etkinliktir. Günümüzde futbol müsabakalarının yayınlanması yoluyla futbol kulüpleri ve televizyon şirketleri büyük gelirler elde etmektedir. Televizyon yayınlarından önce futbolun ticari değeri günümüzdeki kadar önemli olmamıştır. Televizyon yayınları, futbolu stadyumlardan evlere, kahvelere ve farklı eğlence merkezlerine taşımıştır (Erdoğan, 2008). Özellikle son yıllarda profesyonel futbolcuların milyonlarca dolar kazançlarının olduğu düşünüldüğünde, futbol pazarı milyarlarca dolar para döngüsü içerisinde futbol endüstrisi halini almıştır.

Günümüzde bir iş örgütü olarak görülen futbol oyununun önemi gizemli, dini, sınıfsal özellikleri ile birlikte, sembolik değerler ile kurmuş olduğu ilişki yoluyla artmıştır. Profesyonelleşen futbol, oyun özelliğini kaybederek ekonomik açıdan büyük kitleleri etkilemiş ve kapitalist düzenin değerleri futbol üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Kazanma ve başarı kültürü futbol oyununun değerlerinin önüne geçmiştir. Gün geçtikçe televizyon - reklam - sponsorluk üçgeninde oynanan bir oyun niteliğine bürünen futbolda, daha fazla gelir getirecek organizasyonlar düzenlenmektedir. Hızla

endüstrileşen anlayışa bağlı olarak taraftarlar müşteri olarak görülmüş, her türlü spor malzemesi yüksek ücretlerle taraftarlara satılmaya başlanmıştır (Talimciler, 2008).

2.2 Hakem

Hakem terimi, herhangi bir karışıklık durumunda çözüm üretip, çıkabilecek tartışma ve anlaşmazlıklarda ihtiyaç duyulan seçilmiş kişi olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra, hakem, sporda, spor kuruluşları yetkilileri tarafından seçilen ve kuralları daha önceden belirlenmiş müsabakaları yöneten, müsabaka esnasında ilgili notları alan ve gerekli cezaları belirleyen kişidir (Gökdemir ve Karaküçük, 1996). Bir başka tanıma göre ise hakem, sosyal yaşantısıyla örnek olan, yaşam tarzı, örnek tavır ve karakterinin yanı sıra yönetsel beceriye sahip olan ve kendi kendini geliştirebilen, güncel olabilen yetkin kişilerdir (Orta, 2000).

Hakem, vereceği kararları olabildiğince kısa sürede ve hızlı bir şekilde veren, doğru kararın ne olduğunu bulup olaydaki haklıyı haksızı saniyeler için ayırabilen, gördüğü hareketleri kurallara uygun şekilde yorumlayabilen ve bir sonuca hükmeden spor hâkimleridir. Hakem ile hâkim arasındaki en önemli fark verecekleri kararlardan dolayı zamansal açıdan değerlendirip düşünme sürelerinin farklılığıdır (Durna, 1997).

Hakem müsabakalarda oyunu sürekli kendi hâkimiyetinde ve kontrolünde tutmakla zorunlu olup, bu zorunluluğun içerisinde yaşanabilecek her türlü tartışmaya sebebiyet verebilecek olayları önceden kestirip kontrol altına almak durumundadır. Hakem, oyuncuların keyif aldığı, yeteneklerini sergilediği ve sakatlanmalara sebebiyet veren sert müdahaleler arasındaki hassas ve kritik çizgiyi temsil etmektedir (Sellin, 1992).

Hakemlik mesleği, oyun bilgisi, oyunu çözebilme, oyuncularla doğru iletişim kurabilme ve pozisyonları değerlendirme becerileri gibi çok yönlü özellikler gerektirmektedir. Bu sebeple hakemler, müsabakaların en belirleyici unsurlarından

biri, oyun kurallarının, oyunun cazip hale gelmesinin ve adaletin simgesi sayılmaktadır (Ünsal, 2005).

2.2.1 Futbol Hakemliği

Yarışma rekabeti ve bundan kaynaklanan üstün performans beklentisi, sporu yapanların ve sporla ilgilenenlerin ortak amacı arasında yer almaktadır. Özellikle futbol, günümüzde çok fazla rağbet gören spor dallarından birisidir. Milyonlarca insanın takip ettiği futbolun yönetimi eğitimini almış, yetenekli ve istekli futbol hakemleri tarafından yapılmaktadır (Sunay, 1992).

Futbol hakemliği oyuncularla beraber sahada mücadele veren ve müsabakalarda belirlenen futbol oyun kurallarını uygulamakla sorumlu, saha içinde ve saha dışında belirlenmiş bir yetki ve misyonu olan hakemler; “müsabakalarda oyunun kontrol edilmesi ve oyun kurallarına uymayanları cezalandırmakla görevlendirilen kişiler olarak” müsabakaların, oyun kuralları çerçevesinde fair-play (adil oyun) ilkeleri adına oynanması, sonuçlandırılması ve kurallara uyulmasını sağlayan futbolun yapı taşlarından (Cengiz ve Pulur, 2004).

Hakem sahaya girdiği ilk andan itibaren ve sahayı terk edinceye kadar adil bir yönetim anlayışı sergileyerek, futbol oyun kurallarını en doğru şekilde uygulayarak ve oyunun kontrolünü elinde tutarak sahadaki hakimiyetini göstermektedir (Collina, 2004).

Modern futbolda hakemler gösterdikleri performansla geçmişe nazaran büyük gelişmeler göstermiş ve bazı özelliklerini geliştirmişlerdir. Bu özellikler; verdikleri kararların arkasında durma, yönetim becerisi, kendine güvenme, yaptığı işten zevk alma ve ısrarcı olma gibi hakemler için önem arz eden özelliklerdir (McKeon, 2003).

Futbol hakemini ve yaptığı işi önemli kılan taraf, müsabaka esnasında oluşabilecek gergin ve stresli ortamlarda yukarıda bahsedilen özellikleri kullanabilmesidir. Dikkat ve konsantrasyonu bozan uyaranları ortadan kaldırabilmek

gibi önemli özelliklere sahip bir hakem, gergin ortamlarda da soğukkanlılığını koruyup, oyunun tüm kontrolünü elinde tutma becerisine sahip olacaktır (Rahmatpanah, 1996).

Futbol hakemliğinde kuralları uygulamanın yanında beden dili, jest ve mimiklerde çok önemlidir. Hakem kuralları uygularken ve oyunculara hâkimiyet kurarken bedensel olarak hareket ve davranışlarıyla bunu oyunculara göstermelidir. Ayrıca hakem, kuralların doğru bir şekilde uygulandığını, saha içi ve saha dışında bulunan kişilere sakinliğiyle gösterme çabası içinde olmalıdır (Weinberg ve Richardson, 1990).

Hakem kendisine verilen görevlerde yargı görevi yapmaktadır. Yani bir müsabakada belirlenen kuralları içerisinde yapılan aksi davranışlarda cezalandırma işlevini görmektedir. Hakem bir karar verirken bu kararların doğruluğundan emin olmalıdır. Bu kadar zor ve karmaşık görevi üstlenen hakemin görevini yaparken dikkat etmesi gereken hususlar (EPAK, 1999):

- Hakem oyun kurallarına hakim olmalı, kuralları çok iyi uygulamalı ve yorumlamalıdır.
- Hakem teori ve pratikte çağdaş hakemlik düşüncesine yaklaşmalıdır.
- Hakem çok iyi bir fizik kondisyona sahip olmalı, fizyolojik kapasitesini olabildiğince üst düzeyde tutmalıdır.
- Hakem cesur, kararlı, adaletli olmalı ve her türlü baskıyı göğüsleyecek psikolojik güce sahip olmalıdır.
- Hakem güçlü bir karaktere, emin ve sakinleştirici bir kişiliğe sahip olmalıdır.
- Hakem keskin bir önsezi ile kusursuz bir değerlendirmeye ve ani kararlar için devamlı bir bilinçlenmeye yönelmelidir.

- Hakem yüksek derecede dürüst ve objektif bir yapıya sahip olmalıdır.
- Hakem insanların kişilik yapıları ve tepkileri hakkında bilgi sahibi olmalıdır.
- Hakem beden gücünü ve sağlığını tehlikeye sokacak her türlü aşırılık ve alışkanlıklardan kaçınmalıdır.
- Hakem her müsabakayı aynı ölçüde ciddiye almalı sporcu ve yöneticilerle centilmence ilişkiler içinde bulunmalıdır.
- Hakem her müsabakanın sonunda özeleştirisini yapabilecek sağlam bir akıl ve mantık dokusuna sahip olmalıdır.

2.2.2 Hakem Eğitimleri ve Teşkilatlanma

Türkiye’de futbolu kontrol altında tutup yönetmek özerk bir yapıya sahip olan Türkiye Futbol Federasyonu’nun görevi ve sorumluluğu altındadır. Her teşkilatta olduğu gibi Türkiye Futbol Federasyonu’nun da belli görevleri ve faaliyetlerini yürütecek alt birimleri vardır. Bunların başında Merkez Hakem Kurulu (MHK) ve eğitim ve sınavları düzenleyen kurum olan Eğitim Planlama Alt Komisyonu (EPAK) gelmektedir (TFF, 2007).

Merkez Hakem Kurulu, hakem, gözlemci ve eğitimcilerin gelişmelerini çağdaş düzeye getirmek ve uygulamak temel görevidir. Tayin ve atama yetkisi kendine ait olduğu için müsabakalara hakem ekibini atamakla sorumludur. Hakem, gözlemci ve eğitimcilerin eğitilmesi, hakem klasmanlarının belirlenmesi, talimatların hazırlanıp ve değişmesi için çalışmalar yapmak, hakem, gözlemci ve eğitimciler için ödenecek tazminatları tespit edip tüm bunları Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu’nun onayına sunmakla görevlidir (TFF, 2007).

Eğitim Planlama Alt Komisyonu, hakem ve eğitimciler için gerekli olan tüm geliştirme ve eğitim programlarının hazırlanması ile görevlidir. Her sezon başında gerekli olan kurs ve seminerlerin planlanmasını yapıp tüm illerin

eğitimcilerini ve sorumlularını belirleyip Merkez Hakem Kurulu'nun onayına sunmaktadır (TFF, 2007).

2.2.3 Futbol Hakeminin Yetkisi ve Görevleri

Her ma, oyun kurallarını uygulamak için yetkilendirilmiş bir hakem tarafından yönetilir. Futbol hakemi saha içinde kararı verirken, oyun kurallarının belirlemiş olduğu çerçevede, oyunun ruhuna ve gelişimine uygun, sağduyulu kararlar vermelidir (IFAB, 2021).

2.2.4 Futbol Hakeminin Teknoloji Kullanımı

Dünya'da her alanda hızla gelişen teknoloji, beraberinde futbolda da etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Futbolun en önemli parçası olmaya başlayan bu teknoloji doğal olarak futbol hakemlerinin de bu gelişime ayak uydurmalarına olanak sağlamaktadır. Futbol hakemleri ilk başlarda teknolojiden uzak iken saha içinde diğer yardımcı hakemler ile iletişimi sağlamak için ma öncesinde yapılan memorandum sayesinde vücut dilini kullanarak veya önceden belirlemiş oldukları gizli işaretlerle anlaşıp kararlar verirken, daha sonra teknolojinin varlığını hissettirmesiyle ihtiyaçlara karşılık bazı teknolojik ekipmanlar kullanmaya başlamışlardır. rnek verecek olursak; dördüncü hakemin oyuncu değişikliklerini ve ilave srenin gösterileceği elektronik tabela, yardımcı hakemlerin ofsayt bayraklarının bipli uyarıcı ve titreşimli olması, hakemin diğer yardımcı hakemler ile olan iletişimini sağlaması için telsiz kulaklık kullanması, topun gol çizgisinden geçip geçmediğini anlamak için "hawk eye" yani "şahin gözü" adlı sistemin bir saniyeden kısa sürede belirleme yapıp hakeme iletmesi, son olarak günümüzde adından sıkça bahsedilen ve önemli teknolojik sistem olarak görülen saha dışında kurulan belirli bir merkezden msabakadaki hakem tarafından gözden kaçan açık ve bariz bir hatayı önlemek için pozisyonları ekrandan tekrar izleyip hakeme bildirmek için geliştirilen "VAR Sistemi'dir.

Bunların dışında aslında futbol hakemlerinin teknolojiyi yavaş yavaş kullanmaya başlaması ilk olarak 2012 FIFA Dünya Kulüpler Kupası'nda Gol Çizgisi Teknolojisinin kullanılmasıyla başlamıştır. Gol Çizgisi Teknolojisi EURO 2016'daki tüm maçlarda kullanılmıştır. Maçların oynanacağı statlara kurulan “Şahin Gözü” teknolojisi, elektronik cihazlar vasıtasıyla topun çizgiyi geçip geçmediğini tespit ederek hakeme yardımcı olmuştur. Hem Türkiye hem de Almanya'nın oynadığı maçlarda uygulanan sistem, kritik ve önemli pozisyonlara açıklık getirmiştir (Demir, 2017).

2.2.5 Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB)

İlk “evrensel” futbol kuralları 1863 ve 1886'da düzenlenmiştir. Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB), Britanya'daki dört Futbol Federasyonu (İngiltere Futbol Federasyonu, İskoçya Futbol Federasyonu, Galler Futbol Federasyonu ve İrlanda Futbol Federasyonu) tarafından futbol oyun kuralları tek başına geliştirme ve koruma yetkisine sahip küresel bir organizasyon olarak kurulmuştur. FIFA, 1913 yılında IFAB'a katılmıştır (IFAB, 2021).

2.2.6 Video Assistant Referee (VAR)

Futbolda son zamanlarda yaşanan hakem hatalarının artması ve tartışmaların yoğunlaşması ile birlikte bunu önlemek adına böyle bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Sistem öncelikle, maçın seyrini etkileyecek kararlarda açık ve bariz hataları düzeltmek için hakemin görmediği kaçırdığı olaylarda kullanılmaktadır. Sistemin temelinde karar verme mekanizması değil hakeme pozisyonlarla ilgili izleme önerisinde bulunarak yardımcı olmak vardır. Sistemin temel amacı oyunun ruhunu ve zevkini etkilemeden, müsabakada tüm kararlara müdahale edip %100 yarar sağlamak değil “minimum müdahale-maksimum yarar” sağlamaktır.

VAR ile ilgili durumlar şu şekilde açıklanmıştır:

VAR'ın kullanımına yalnızca maç / müsabaka organizatörünün VAR protokolünü ve uygulama ve uygulama gereksinimlerini (VAR El Kitabında

belirlendiği gibi) yerine getirdiği ve IFAB ve FIFA'dan yazılı onay aldığı durumlarda izin verilir (IFAB, 2021).

Hakem yalnızca aşağıdakiler gibi “açık ve bariz bir hata” veya “gözden kaçırılmış ciddi olay” durumlarında VAR'a başvurur (IFAB, 2021):

- Gol / Gol değil
- Penaltı / Penaltı değil
- Direkt kırmızı kart (ikinci ihtar ihraç)
- Kimlik karıştırılması, hakemin ihlali yapan takımdan yanlış oyuncuya ihtar verme veya ihraç etme durumu

VAR yardımı, yalnızca olayın tekrarlarını kullanmakla bağlantılıdır. Hakem, en son kararını yalnızca VAR'dan gelen bilgiye dayanarak ve / veya doğrudan görüntüleri tekrar kendisi inceleyerek verir (IFAB, 2021).

“Gözden kaçırılmış ciddi olay” dışında hakem (ve ilgili diğer “saha” maç görevlileri), her zaman bir karar vermek zorundadır (potansiyel bir ihlali cezalandırmama kararı dâhil). Bu karar “açık ve bariz hata” olmadığı sürece değişmez (IFAB, 2021).

Futbolun en önemli yeniliklerinden olan VAR Sistemi, ilk olarak Rusya'da düzenlenen 2018 Dünya Kupası organizasyonunda denenmiştir. Turnuva'nın gidişatına önemli etkileri olan bu sistem sayesinde toplam yedi penaltı kararı verilmiş ve ofsayt ile iptal edilen iki gol tekrar izlenip kararın değişmesine sebep olmuştur.

2.2.6.1 Video Assistant Referee (VAR) Sisteminin Düzeni ve Kullanımı

Bu sistem ilk olarak saha dışında bulunan stadyum yakınında veya belli bir merkezde özel olarak dizayn edilen odada birçok ekran ve farklı açılardan kayıt yapan kameraların görüntüleri anlık olarak Video İşletim Odası (Video Operation Room-[VOR])'nda bulunan ekranlara yansıtıp inceleme yapılacak şekilde düzenlenmiştir. Sistem öncelik olarak merkezde bulunan VOR'da inceleme başlatıp

daha sonra hakeme izleme tavsiyesinde bulunduktan sonra hakemin Sahada İnceleme (On-Field Review-[OFR]) kararını verip saha kenarında bulunan Hakem İnceleme Alanı'nda (Referee Review Area-[RRA]) kamera görüntülerini izlemesi şeklinde tasarlanmıştır.

2.3 Eğitim

Eğitim, kişinin toplumsal hayatta yer edinmesinde gerekli olan bilgi, beceri ve yeteneklerinde istenilen yönde değişimler oluşturabilme ve yeni davranışlar kazandırma sürecidir (Başaran, 1996).

2.3.1 Hizmet İçi Eğitim

Kişi ve kurumların çalışma yaşamı boyunca değişim ve gelişim göstermesi gerekmektedir. Bu yenilikler sosyal, ekonomik ve teknolojik alanda gerçekleşirken bunlardan verim alınabilmesi için gerekli olan şey düzenli, planlı ve sürekli bir eğitimidir. Kişilerin istihdam edilirken ilgili alanda gerekli bilgi ve becerilerinin güncellenebilmesi için devamlı eğitimlere ihtiyaçları vardır (Yavuz, 2018).

2.3.2 Futbol Hakemliğinde Eğitim

Futbol hakemliğinde müsabakalarda başarı sağlanması için sadece fiziksel yeterlilik ve performans değil de, kural bilgisi, ikili ilişkiler, beden dilini yeterli derecede kullanabilme, saha içi ve dışında kriz yönetimini doğru şekilde kullanabilme gibi gördükleri eğitimler, seminerlerle daha da pekiştirilmeli ve geliştirilmelidir (Kayışoğlu, Günay ve Kara, 2008). Bu bağlamda eğitime her alanda ihtiyaç duyulduğu gibi hakemlikte de eğitime ihtiyaç vardır. Başarı ve prestij isteyen her kurum çalışanlarını sürekli yetiştirmek ve geliştirmek zorundadır. Hizmet içi eğitimlerinin yapılması bu yönden büyük önem arz etmektedir.

2.3.3 Video Assistant Referee (VAR) Eğitimi ve Çalışmaları

Gelişen teknolojinin futbola getirdiği yeniliklerden biri olan VAR Sistemi, alt yapı olarak hazır ve donanımlı olmasına rağmen henüz tam olarak mükemmele

ulaşmış durumda değildir. Sistemin gelişmesi ve en üst düzeyde verim alınabilmesi için öncelikle bu sisteme yönelik eğitim ve çalışmalara önem verilmelidir. Ülkemizde hakemlere yönelik verilen eğitimler çeşitli aşamalardan geçmektedir. Öncelikle Türkiye Futbol Federasyonu'nun İstanbul Riva'da kurmuş olduğu 350 metrekare kullanım alanıyla dünyanın en büyük Video İşletim Odası (Video Operation Room-[VOR]) niteliği taşıyan tesisler aynı anda 9 maça kadar farklı müsabakalarda VAR Sistemini kullanılabilmektedir. Hakemlere kurulan bu sistemi kullanabilmeleri için gerekli eğitimler verilmektedir. Daha sonra VAR Sistemi protokolü ve kullanımı ile ilgili alt yapı eğitimlerinin verilmesi için Merkez Hakem Kurulu bünyesinde uzman eğitimciler tarafından eğitim seminerleri gerçekleştirilmektedir. Bu VAR eğitimleri saha uygulamalarının da olduğu belli bir süre aralığında yapılan kamplar şeklinde olan eğitimlerdir. Hakemler bu kamplarda aldıkları seminerlerle VAR Sistemi'ni hangi koşullarda kullanacağı, sahadaki hakemle nasıl iletişim kuracağı hakkında bilgiler almaktadır.

3 YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın gereç ve yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir. Her aşama ayrıntılı olarak ele alınmış, araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve saha uygulanma süreci ve verilerin analizi konularına yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, belirli bir bağlamın ve etkileşimin bir parçası olarak olayları kendi içinde anlamlandırma çabası olarak tanımlanmaktadır (Patton, 1985). Başka bir ifadeyle nitel araştırma; varsayımlara ve bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa, anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin kontrol edilmesini içinde barındıran yorumlayıcı / kuramsal bakış açılarının kullanımı ile başlar. Bu problemi araştırmak için nitel araştırmacılar araştırmada, çalışmadaki insan ve yerlere duyarlı olan doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını, hem tümevarım hem de tümdengelimli bir şekilde örüntü ve temalar kuran, veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar (Creswell, 2013). Bu da araştırmacının esnek olmasını, toplanan verilere göre araştırma sürecini yeni baştan biçimlendirmesini hem araştırma deseninin oluşmasında hem de toplanan verilerin analizinde tümevarıma dayalı bir yaklaşım izlemesini gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Nitel araştırmanın amacı; bireylerin hayatlarını nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgili bir anlayış geliştirmek, anlamlandırma sürecinin sonuç ve ürün bakımından ana hatlarını çizmek ve bireylerin deneyim yaşadığı durumları ne şekilde yorumladıklarını tarif etmektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, olayları araştırmacının bakış açısıyla değil katılımcının penceresinden görebilmektir (Merriam, 2018).

Araştırmada, futbol hakemlerinin VAR Sistemi ve eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi bakımından; algılanan problemlerin ortaya çıkarılması, bu problemlere yönelik çözüm önerilerinin sunulması ayrıca araştırmacının da hali

hazırda futbol hakemliğini icra etmesi ve uygulama yapacağı grubun içinde olması araştırmanın çerçevesini oluşturmuştur.

3.1.1 Araştırmanın Felsefi Varsayımı ve Yorumlayıcı Çatısı

Araştırmanın yönünü belirlemek için nitel çalışmalarda yaygın olarak kullanılan felsefi varsayımlardan epistemolojik varsayım benimsenmiş, ayrıca bu varsayımla ilişkili, yorumlayıcı çatılardan biri olan sosyal yapılandırmacılık çatısı araştırmanın rotasını çizmede temel kriter olmuştur.

Araştırmacının benimsediği felsefe ile araştırmasını kuşatan çatıyı kullanma şekli arasında sıkı bir ilişki vardır. Genellikle felsefi varsayımlar araştırmalara rehberlik eden yaklaşımların seçiminde somut olarak belirleyici olur. Belirlenen yaklaşımlar gerçekleştirilecek olan çalışmayı daha anlamlı kılar. Epistemolojik açıdan nitel bir çalışmayı yürütmek demek katılımcılarla mümkün olduğu kadar samimi olmak, aynı ortamın içinde olmak demektir. Dolayısıyla öznel ifadeler kişisel bakış açılarıyla birleştirilir. Bu da, bireylerin öznel deneyimleri açısından, bilginin nasıl bilindiğiyle ilgilidir. Buradan katılımcıların içinde yaşamış ve çalışmış oldukları ortamda araştırmayı yürütmenin önemli olduğu söylenebilir. Bu ortamlar, gerçekten de katılımcıların söylediklerini doğru anlamak açısından önemlidir. Araştırmacı bu ortamlarda ne kadar uzun süreli kalır veya araştırmaya katılan katılımcıları ne kadar iyi tanırsa o oranda onların ne bildiğini birinci elden bilebilir. Bu felsefi varsayımla sıkı bir ilişkisi olan sosyal yapılandırmacılık çatısında ise; bireyler, içinde yaşadıkları ve çalıştıkları ortama anlam vermeye çalışırlar. Kendi tecrübelerinden öznel anlamlar geliştirirler. Bu anlamlar, araştırmacıyı sadece birkaç kategori ile veya fikirle sınırlandırmayan, aksine araştırmacıya kompleks bir bakış açısı kazandıran çeşitlilikte ve çokluktur. Bu nedenle sosyal yapılandırmacılık çatısında araştırmacının amacı, katılımcıların olaylara bakış açısına dayanır. Bunun dışında sosyal yapılandırmacılık çatısında araştırmacılar, katılımcıların problemlere yönelik ne söylediklerini dinler. Araştırmacı ve katılımcı arasındaki etkileşim süreçlerine vurgu yaparlar. Katılımcıların ortamlarını anlamak için onların içinde

yaşadıkları ve çalıştıkları özel ortamın içinde bulunur ve buraya odaklanırlar (Creswell, 2013)

3.1.2 Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma desenleri, gerçekleştirilecek olan çalışmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamaların, belirlenen yaklaşım sayesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Başka bir ifadeyle nitel araştırma desenleri, araştırmacının nesneyle kurduğu bağın (Kartarı, 2017) nasıl ve ne şekilde kurulacağına yol gösteren bir rehberdir (Gökbulut Özdemir, 2018). Nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji araştırma deseni bireylerin yaşadıkları ve deneyimledikleri olguları nasıl anladıkları, onlara hangi anlamalar yükledikleri, ne hissettikleri, nasıl tanımladıkları ve diğer kişiler ile bunları hangi anlam yüklemeleri ile paylaştıkları üzerine odaklanmaktadır (Patton, 1985). Bir başka görüşe göre ise fenomenoloji deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3.2 Araştırmanın Grubu

Araştırma grubunu, 2020-2021 Futbol Sezonunda faal olarak görev yapan toplamda 20 futbol hakemi (18 Erkek, 2 Kadın) oluşturmaktadır.

Araştırma konusunun futbol hakemlerinin VAR Sistemi ve eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi bakımından; belli bir grubu yansıtmaması, araştırmacının da bu gruba ait durumlar hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmak istemesi örneklem seçimine ışık tutmuştur. Bu bağlamda araştırmada nitel araştırmalarda en çok kullanılan olasılıksız örnekleme stratejilerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemi (Merriam, 2018) ve bu amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Altındış ve Ergin 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Amaçlı örnekleme yöntemleri tam anlamıyla nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkmış ve sık kullanılan yöntemlerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu yöntem araştırmacının keşfetmek, anlamak, içgörü kazanmak istediği ve çoğu şeyin öğrenilebileceği bir örneklem seçiminin zorunlu olduğu varsayımına dayanır (Merriam, 2018). Patton (1985)'a göre amaçlı örnekleme yöntemi, zengin bir bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak verir. Bu yönüyle amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu yöntemde, araştırma evrenini tüm özellikleri ile temsil edebileceği belirlenen ölçütlere göre örneklem seçilmekte (Tavşancıl ve Aslan, 2001), odaklanılan konu ile ilgili olarak örneklem önceden düşünülerek belirlenmektedir (Punch, 2005). Amaçlı örneklemin en büyük artlarından bir tanesi süreç içinde ek örnekleme yapmaya olanak verecek bir esnekliğe sahip olmasıdır. Bu tür bir esneklik araştırmacıya olay ve olguları doğasına uygun bir biçimde ortaya koyma fırsatı verir. Araştırılan olay, olgu ya da duruma ait değişkenlik ve çeşitlilik, okuyucuya kendi uygulamalarında var olabilecek olan değişkenliği ve çeşitliliği anlaması ve araştırma sonuçları ile karşılaştırması açısından önemli bir katkı sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleminde amaç, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturarak probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini en üst düzeyde yansıtmaya çalışmak ve çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür benzerlik ve farklılıkların olduğunu tespit etmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve yarı yapılandırılmış “Görüşme Formu” kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmede, her soru esnek cümlelerden oluşur. Görüşmenin büyük bir kısmı keşfedilmesi gereken konuların açığa çıkarılması için sorular veya bir konu tarafından yönlendirilir. Genellikle her katılımcıdan spesifik veriler toplanır. Bu görüşme türü; farklı sorularla konunun açılmasına, keşfedilmek istenen durumların ortaya çıkarılmasına ve konu hakkında yeni fikirlere ulaşılmasına yardım eder (Merriam, 2018). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde sorular katılımcıya sistematik ve tutarlı bir sırada sorulur, fakat araştırmacıların bunların dışına çıkma özgürlüğü vardır. Örneğin araştırmacılar sorulan sorulara kısa cevaplar almaları karşısında katılımcılara ek farklı sorular sorarak, yanıtların içeriğini derinleştirebilirler (Berg ve Lune, 2015).

Görüşme yöntemi araştırmanın gerçekleşeceği alanda araştırmacı tarafından seçilen kişilerle biçimsel ya da söyleşi tarzında konuyu karşılıklı olarak birbirlerine aktarabilecekleri şekilde yüz yüze yapılan konuşmalar şeklinde geçer (Kümbetoğlu, 2005). Görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ya da tepkiler gibi gözlenemeyen durumlar anlaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşme yöntemi, belirli araştırma türleri için bilgi toplamasının yanında verilerin belirli varsayımlara dayandırılmasında oldukça etkili bir yöntemdir (Berg ve Lune, 2015). Bu yöntem, diğer bireyleri anlamamanın ve bireylerin probleme yönelik fikirlerini tanımlamanın (Punch, 2005), gözlemlenemeyen davranışların, duyguların veya insanların, etraflarındaki dünyayı nasıl anlayıp ifade ettiklerini öğrenmenin etkili bir yoludur (Merriam, 2018). Ayrıca bu yöntemde katılımcılara yöneltilen sorulara, katılımcıların rahat, dürüst ve doğru bir şekilde tepkide bulunmasını sağlamak araştırmacının temel görevidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Görüşme yöntemi, örneklem büyüklüğü açısından önemli sınırlılıklar oluşturmaktadır. Öncelikle, bu yöntemde araştırmacı genellikle yalnızdır. Birden fazla araştırmacı olsa bile, görüşme verilerinin toplanması için gerekli olan zaman, enerji, organizasyon ve para örneklemin sınırlı tutulmasını gerektirmektedir. Bunun

yanı sıra, 20-25 dakikadan başlayarak birkaç saate kadar uzayabilecek görüşme kayıtlarının yazıya dökülmesi, bu verilerden kodlamalar yoluyla temaların ortaya çıkarılmaya çalışılması, verilerin yoğun ve çok olması, bu etkinliklerin çok belirgin emek sürecini gerektirmesi örneklemin sınırlı tutulmasında önem arz etmektedir. Bu açılarından bakıldığında, nitel araştırmalardaki örneklem büyüklüğünün nicel araştırmalardaki kadar büyük olması mümkün değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Nitel verileri toplamak amacıyla hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”nda 6 soru (EK-1), yarı yapılandırılmış “Görüşme Formu”nda, 5 açık uçlu soru yer almıştır (EK-2). Araştırmada alan yazın okumaları nitel analiz için araştırmacıya kapsamlı bir çerçeve oluşturmuştur. Veriler, araştırmaya katılan futbol hakemleri ile yapılan yüz yüze görüşmeler sırasında ses kaydı cihazı yardımıyla kaydedilmiş, sonrasında yazılı doküman haline getirilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Veri toplama aracının ilk bölümünde katılımcıların; “Hakemlerin Cinsiyet, Yaş, Klasman, Görev Süresi, Öğrenim Durumu ve Mesleği” bağımsız değişkenlerine yönelik soruların bulunduğu kişisel bilgi formu yer almaktadır.

3.3.2 Görüşme Formu

Görüşme formu hazırlanmadan önce alan yazında çeşitli nitel çalışmalar tekrar tekrar okunmuş, bu da araştırmacıya çeşitli kolaylıklar sağlamış, sonrasında araştırmanın amacına hizmet eden yarı yapılandırılmış görüşme soruları belirlenmiştir (EK-2).

3.3.2.1 Görüşme Formunun Hazırlanması

Nitel araştırma yöntemlerinden görüşmenin gerçekleştirilmesi amacıyla hazırlanan görüşme formunun geliştirilmesi aşamasında alan yazın okunmuş, araştırmanın alt problemleri analiz edilmiş ve bu alt problemlerin cevaplanabilmesi için ne tür verilere ihtiyaç olabileceği araştırılmıştır. Görüşmede yöneltilecek

soruların, mantıklı bir şekilde sıralanmasına, görüşülecek bireylerin kolayca anlayabileceği ve yönlendirme olmayacak şekilde sorular olmasına, genel ve soyut sorular olmamasına, kısa cevaplara neden olabilecek sorulardan oluşmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca her bir soru “gerekli”, “düzeltilmeli” ya da “gereksiz” şeklinde derecelendirilmiş ve uzmanlar tarafından değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve 9 maddeden oluşan soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra uygulanacağı örnekleme benzer 4 katılımcı ile görüşme yapılarak tepkileri alınmıştır. Yapılan deneme sonunda, görüşme formunun işler olduğu görülmüş ve belirlenen sorulardan araştırmanın amacına hizmet eden en iyi 5 soru seçilmiştir.

3.3.2.2 Görüşme Formunun Geçerlik-Güvenirlik Çalışması

Bir araştırmada geçerlik ve güvenilirlik; o çalışmanın bilimselliğini, inandırıcılığını, ölçülebilirliğini, genellenebilirliğini ve tekrarlanabilirliğini ortaya koyması bakımından önemli kavramlardır (Kılınç, 2018). Bu bağlamda bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla inandırıcılık, uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi, katılımcı teyidi, teyit edilebilirlik, aktarılabilirlik, tutarlılık stratejilerinden yararlanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Nitel araştırmada geçerlik; araçların, süreçlerin ve verilerin tutarlılığı anlamına gelir. Araştırma sorusunun istenen sonuç için geçerli olup olmadığı, araştırma sorusunun yanıtlanması için yöntemin seçimi, yöntem için tasarımın geçerliği, örnekleme ve veri analizinin uygunluğu niteliksel bir çalışmanın geçerliği bakımından üzerinde durulması gereken önemli aşamalardır (Leung, 2015). Bunun dışında toplanan verilerin titizlik ile rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması ve görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermesi nitel araştırmada geçerliğin önemli kriterlerinden biri olarak kabul edilir (Yıldırım ve Şimşek 2018).

Araştırmanın dış geçerliğini sağlamak amacıyla veri toplama ve analiz süreci ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla görüşme formunun hazırlanmasında alan yazın ve uzman görüşleri dikkate alınmıştır. Temalar ilişkilendirilerek sunulmuş, verilerin toplanması sürecinde katılımcıların gönüllü olmasına dikkat edilmiş ve böylece verdikleri cevapların gerçeği yansıtması sağlanmıştır. Araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak amacıyla üç uzmanın yaptıkları kodlamalar birbirlerinden saklanmış, ortaya çıkan sonuçlar alan yazınla ilişkilendirilerek sunulmuştur. Araştırmanın iç güvenilirliğini sağlamak amacıyla veriler diğer üç uzman tarafından da bağımsız olarak kodlanmıştır. Yapılan kodlamalar ve temalar karşılaştırılmış, araştırmacı ve uzmanlar arasında ortaya çıkan görüş farklılıkları ve ilgili alan yazın dikkate alınarak görüş birliğine varılmıştır. Araştırmada katılımcıların ifade ettiği görüşlerden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Görüşme formunun kapsam geçerliğini sağlamak ve soruların anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla görüşme formu uzman görüşüne sunulmuştur. Bu çerçevede spor bilimleri alanından 3, açıklık ve anlaşılabilirlik açısından Türkçe eğitimi alanından 1, ölçme ve değerlendirme alanından ise 1 olmak üzere toplamda 5 öğretim elemanının görüş ve değerlendirmelerine sunulmuştur.

Görüşme formunun hazırlanması ve test edilmesinden sonra, görüşmeler ayarlanmış, hazırlıklar yapılmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunların her biri, dikkatle üzerinde durulması gereken, geçerli ve güvenilir veri toplamada oldukça önemli yeri olan aşamalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3.4 Verilerin Toplanması ve Saha Uygulama Süreci

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış “Görüşme Formu”nun uygulanmasına katılımcılardan izin ve randevu alınarak 2021 yılı Ocak ayı içerisinde başlanmış, görüşmeler katılımcıların kendi buldukları iş veya farklı buluşma ortamlarında gönüllülük esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmeler, katılımcıların izni ve veri kaybını en aza indirmek amacı ile kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve bu da araştırmacı açısından önemli kolaylıklar sağlamıştır. Bir görüşme ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Uygulama başında ve sonunda araştırmacı tarafından etik sorunları gidermek için katılımcılara araştırmanın sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı, tüm kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı söylenmiş, ayrıca araştırmacı tarafından tüm ham veriler saklanmıştır.

Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları, araştırmacı tarafından kelime kelime yazıya geçirilmiş, düzenlenmiş ve 35 sayfalık bir doküman haline getirilmiştir.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmada yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilerden bir sonuç çıkarmak için görüşme formları birebir elektronik ortama aktarılarak, düzenli yazılı belgeler haline getirilmiştir. Görüşmeye dâhil futbol hakemlerine (18 Erkek, 2 Kadın) kişisel bilgilerinin gizli kalması bakımından farklı takma isimler verilmiştir (Tablo 1).

Veri analizi verilerin anlamını dışarıya aktarma sürecidir. Bu yönüyle verilerin anlamını dışarı aktarma süreci; insanların ne söylediğini, araştırmacının ne gördüğünü ve okuduğunu, ayrıca birleştirme, indirgeme ve yorumlamayı içerir (Merriam, 2018). Nitel verilerde sözel ifadeler yer verilmesi bakımından analiz sürecinde, ham verinin konu ile alakalı bölümlerinin konuyla alakalı olmayan bölümlerinden ayrıştırılması araştırmacının asıl rolünü oluşturmaktadır (Akarçay Ulutaş ve Akarçay, 2018).

Araştırmanın nitel veri analizinde, araştırmacının da bir hakem olması dolayısıyla Miles ve Huberman (1994) tarafından belirlenen sosyal antropolojik yaklaşım ve işbirlikçi sosyal araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Sosyal antropolojik yaklaşımda araştırmacılar, genel olarak veri toplama işini tamamlamak için belirlenmiş olan topluluğun arasında ya da bir alanda belirlenmiş çeşitlilikteki bireylerle mutlaka hatırı sayılır bir zaman geçirmişlerdir. Araştırmacılar, üzerinde

çalışılan bireylerin içinde yaşayan ya da onlarla etkileşim halinde olan bireylerin birçoğuyla dolaylı ya da doğrudan etkileşim içinde olmuşlardır. Bu yönüyle sosyal antropolojik yaklaşım, araştırmacıya araştırma sırasında toplanan veriler ile ilgili özel bir bakış açısı sunar. İşbirlikçi sosyal araştırma yaklaşımında ise, araştırmacılar bir takım değişikliğe veya eyleme ulaşmak için katılımcılarla belirli bir ortamda çalışıyor olabilirler. Toplanan veriler, hem belli bir eylemi üretmek için geri bildirim olarak hem de bir durumu anlamak, bir problemi çözmek, bir çeşit saha deneyimini yerine getirmek için bir bilgi olarak değerlendirilebilir (Berg ve Lune, 2015).

Veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İçerik analizinde, araştırmacılar iletişim ürünlerini incelerler. Genel olarak bunlar yazılı dokümanlar veya teknolojik sistemlerle kaydedilmiş iletişim verileridir. Daha geniş anlamda içerik analizi, metinlerden ya da diğer anlamlı içeriklerden kullanım bağlamlarına, tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Krippendorff, 2004). İçerik analizi yönteminde verilerin önce kavramsallaştırılması, sonra bu kavramlara göre mantıklı bir şekilde düzenlenmesi ve veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İçerik analizi, insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim şekillerinde uygulanabilir. Ayrıca içerik analizini yürütmek için gerekli olan teçhizat kolay, ulaşılabilir ve ucuzdur (Berg ve Lune, 2015). Bu bilgiler ışığında, katılımcıların ifadeleri, kelime kelime analiz edilerek kodlar ortaya çıkarılmıştır. Kod defterine işlenen kodlar, birbiriyle anlamlı ve ilişkili olacak şekilde birleştirilerek azaltma yoluna gidilmiştir. Kodlar azaltıldıktan sonra anlam bakımından ilişkili olan kodlar daha genel bir başlık altında toplanmıştır. Elde edilen bu genel başlıklar anlam benzerliği bakımından bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur.

İçerik analizi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi, tanımlanması ve bulguların yorumlanması şeklinde dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Miles ve Huberman (1994)'a göre, içerik analizi yönteminin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır. Bu sürecin en önemli aşaması, temaların belirlenmesi ve açık bir şekilde tanımlanmasıdır. Temaların yorumlanmalarının araştırmacıdan araştırmacıya değişmemesi, nesnelliğin bir şartı olan güvenilirliği sağlamaktadır. Görüşme veri seti tek bir zamanda farklı araştırmacılara verilerek elde edilen sonuçlar arasındaki korelasyon hesaplanmalıdır. Bunun yanı sıra, bu yöntem hem hafızanın bozucu etkisine karşı etkili hem de uygulaması kolay bir yoldur (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu nedenle, yazılı doküman haline getirilen veri seti üç uzmana verilmiş ve her birinden elde edilen sonuçlar arasındaki korelasyon hesaplanmıştır.

Verilerin güvenilirlik hesaplaması Miles ve Huberman (1994)'ın formülü yoluyla hesaplanmıştır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Görüş birliği sağlanan tema / Görüş birliği + Görüş ayrılığı sağlanan tema x 100

Kodlamayı yapan uzmanlar arasındaki uygunluğu test etmeye yönelik olan yukarıdaki formülün sonucunun % 70'ten daha yüksek olması beklenmektedir. Formülün uygulanması sonucunda, uzmanların önerdiği 180 koddan 163'ü onaylanmış, kodlamaların uygunluğu konusunda $163/180 \times 100 = 90.5$ oranında görüş birliğine varılmıştır. Üzerinde görüş birliği sağlanamayan 17 kod, diğer uygun kodlarla birleştirilmiştir.

4 BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde nitel verilerin analiz sonuçlarına dayalı bulgulara yer verilmiştir.

Araştırma grubunu oluşturan futbol hakemlerinin cinsiyetine, yaşına, klasmanına, görev süresine, öğrenim durumuna, mesleğine ve görüşme tarihine göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırma grubunu oluşturan futbol hakemlerinin hakemlik görev süresine, yaşına, öğrenim durumuna, mesleğine ve görüşme tarihine ilişkin sayısal dağılımı

Kodlar	Cinsiyet	Yaş	Klasman	Görev Süresi	Öğrenim Durumu	Meslek	Görüşme Tarihi
H1	Erkek	23	BH	5	Yüksek Lisans	Akademisyen	05.01.2021
H2	Erkek	35	KH	12	Lisans Mezunu	Öğretmen	07.01.2021
H3	Erkek	22	BYH	3	Lisans Öğrencisi	Öğrenci	09.01.2021
H4	Erkek	27	BYH	5	Lisans Mezunu	Memur	11.01.2021
H5	Kadın	22	BH	2	Lisans Öğrencisi	Öğrenci	13.01.2021
H6	Kadın	25	KH	5	Lisans Öğrencisi	Öğrenci	14.01.2021
H7	Erkek	24	BYH	2	Lisans Mezunu	Eğitmen	15.01.2021
H8	Erkek	30	KH	10	Lisans Mezunu	Memur	17.01.2021
H9	Erkek	28	KYH	10	Lisans Mezunu	Hemşire	19.01.2021
H10	Erkek	25	BYH	5	Lisans Mezunu	Öğretmen	21.01.2021
H11	Erkek	22	BYH	6	Ön Lisans	Öğrenci	23.01.2021
H12	Erkek	23	BH	6	Lisans Öğrencisi	Öğrenci	24.01.2021
H13	Erkek	22	BH	5	Ön Lisans	Öğrenci	25.01.2021
H14	Erkek	25	BH	5	Lisans Mezunu	Öğretmen	27.01.2021
H15	Erkek	31	KYH	11	Doktora	Akademisyen	28.01.2021
H16	Erkek	30	KH	12	Lisans Mezunu	Öğretmen	29.01.2021
H17	Erkek	30	KYH	11	Lisans Mezunu	Öğretmen	31.01.2021
H18	Erkek	28	KYH	6	Lisans Mezunu	Öğretmen	01.02.2021
H19	Erkek	29	KYH	6	Lisans Mezunu	Öğretmen	02.02.2021
H20	Erkek	28	KH	10	Lisans Mezunu	Öğretmen	03.02.2021

BH: Bölgesel Hakem KH: Klasman Hakemi BYH: Bölgesel Yardımcı Hakem KYH: Klasman Yardımcı Hakem

Tablo 1’e bakıldığında, görüşmelere katılan hakemlerin görev sürelerinin 2 yıl ile 12 yıl arasında değiştiği; yaş bakımından 22 yaş ve 35 yaş arasında oldukları; öğrenim durumu bakımından 1 hakemin doktora mezunu, 1 hakemin yüksek lisans öğrencisi, 4 hakemin lisans öğrencisi, 2 hakemin ön lisans öğrencisi, 9 hakemin lisans mezunu olduğu; meslek bakımından 2 hakemin akademisyen, 8 hakemin öğretmen, 1 hakemin hemşire, 1 hakemin eğitmen, 2 hakemin memur, 6 hakemin öğrenci olduğu; klasman durumu bakımından 5 hakemin Klasman hakemi, 5 hakemin klasman yardımcı hakemi, 5 hakemin bölgesel hakem, 5 hakemin bölgesel

yardımcı hakem olduğu; cinsiyet bakımından 18 hakemin erkek, 2 hakemin kadın olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan hakemlerin VAR Sistemi ve eğitimi hakkındaki düşüncelerine ait bulgular kategori, tema, frekans ve yüzde (%) şeklinde Tablo 2 ile Tablo 6 arasında verilmiştir.

Tablo 2: Hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki görüşlerine ilişkin bulgular

Kategori	Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Olumlu Etki	Adil Karar	✓ VAR Sistemi Kullanımının, Müsabakalarda Adil Kararlar Verilmesine Katkı Sağlaması	H3, H5, H7, H16	4
	Güven Oluşması	✓ VAR Sistemi Kullanımının Hakeme ve Hakemin Kararlarına Olan Güveni Arttırması	H11, H18	2
Toplam				6
Olumsuz Etki	Oyun Hızında Düşme ve Seyir Zevkinde Azalma	✓ VAR Sisteminin Kullanımının Oyunun Akış Hızını Yavaşlatması Nedeniyle Seyir Zevkinin Olumsuz Etkilenmesi	H1, H2, H4, H5, H6, H9, H10, H12	8
	Futbolun Ruhuna Aykırı	✓ Hakemlerin Çoğu Kararına Müdahale Edilip Futbolun Hatalar Oyunu Olduğunun Unutulması	H8, H10, H16, H17, H19	5
	Adaptasyon Sorunu	✓ VAR Sisteminin Pozisyonlara Müdahale Etmesi Nedeniyle Hakem Kararlarının Gecikmesi, Oyuncuların Oyuna Karşı Dikkatlerinin Dağılmasına Neden Oluyor	H12	1
Toplam				14

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde “*Olumlu Etki*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Adil Karar*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“ ...VAR Sistemi sadece yapılan hataları önlemek için geliştirilmiş sistem olmakla birlikte müsabakalarda adil kararların uygulanmasına neden olan bir sistem olarak hayatımızda yer alıyor. Bu bakımdan hataların önlenmesi adına tüm liglerde uygulanması gerekiyor bence.” (H3)

“...VAR Sistemi uygulaması hakemlerin maç yönetiminde maçın kaderini değiştirecek önemli pozisyonlarda kararlarının faydalı ve adaletli yönetilmesine katkıda bulunuyor...” (H5)

“...Şüpheli ofsayt pozisyonları, topun kale çizgisini geçip geçmediği, penaltı pozisyonları, bariz gol şansının engellenmesi ihlallerinde hakemin kararsız kalması durumunda VAR Sistemi devreye girerek hakem kararının adil bir şekilde sonuçlanmasına olanak sağlıyor.” (H7)

“...VAR Sistemi futbolda adaletin sağlanması adına geliştirilmiş ve bu sistemin hakemlerin verdikleri kararların adil olması bakımından olumlu bir etki oluşturduğu düşüncesindeyim.” (H16)

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde “*Olumlu Etki*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durum ise “*Güven Oluşması*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“ ...Oyun VAR uygulamasının kullanılması için durdurulduğunda seyircilerde ve takımda pozisyonun değerlendirilmesi adına gerçekten de bir güven oluştuğunu düşünüyorum.” (H11)

“...Olumlu yönde etkisinin olduğunu düşünüyorum. Verilen doğru kararlardan sonra VAR Sistemi'ne ve maçın hakemine olan güven her geçen gün artmaktadır...” (H18)

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde “*Olumsuz Etki*” kategorisi adı altında en sık ifade ettikleri durum “*Oyun hızında düşme ve seyir zevkinde azalma*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...Oyunun durması yani oyun hızının düşmesi seyir zevkini azaltmakta...” (H1)

“...Gol kararının teyit edilmesi için geçen süre seyir zevkini ve gol sonrası yaşanan coşkuyu azaltmaktadır...” (H2)

“...Hızlı akan oyunda oyunun bir anda durması insanlar tarafından bıkkınlığa yol açmış durumda. Ayrıca monitör incelemelerinin uzun sürmesi ve kararların gecikmesi seyir zevkini alt seviyelere düşürmüştür.” (H4)

“...Süre bakımından oyun akışını yavaşlattığını düşünürsek bir olumsuz yönü ortaya çıkmış olur. Bu da seyir zevkinin etkilenmesi” (H5)

“Aslında futbol çok hızlı bir oyun olduğu için VAR Sistemi bazen oyunu çok yavaşlatıp soğutuyor...” (H6)

“...İncelemede uzun süre verilmeyen kararlar oyun zevkini azaltmaktadır...” (H9)

“...Oyunun fazla durması ve oyuncuların hakeme itirazları ayrıca hakemlerin VAR Sistemi’ne giderek pozisyonları izlemesi oyunun hızını düşürerek müsabakanın seyir zevkini olumsuz etkiliyor...” (H10)

“...Yanlış kararları düzeltmekte faydalı olduğu bilinmekte fakat oyunun hızını düşürmekte, futbol ruhunu ve zevkini etkilemektedir...” (H12)

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi’nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde “*Olumsuz Etki*” kategorisi adı altında en sık ifade ettikleri durumlardan bir diğeri ise “*Futbolun Ruhuna Aykırı*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...Olumsuz yönde etkilerinin olduğu ve seyir zevkini de düşürdüğünü düşünüyorum. Bu yüzden futbolun da ruhuna aykırı olduğu düşüncesindeyim.” (H8)

“...Seyir zevkini azalttığı ve futbolun ruhuna aykırı olduğu kanaatindeyim. VAR Sisteminden önce insanların futboldan daha fazla zevk aldığını düşünüyorum...” (H10)

“...Tabii ki futbolun ruhuna tamamen aykırı olduğu kanaatindeyim. Futbol hızlı oynanması gereken bir oyun VAR Sistemi’nin gelmesiyle bu durumdan söz edemeyiz...” (H16)

“...Futbolun ruhuna aykırı bence çünkü müsabaka esnasında çoğu pozisyonda oyuncular olsun taraftarlar olsun sürekli bir beklenti içinde oluyor oyun çoğu zaman durma noktasına geldiğinden seyir zevkini de azaltıp olumsuz yönde etkiliyor.” (H17)

“...Olumsuz etki ettiği düşünüyorum. Çünkü hatalar illaki olacak ve futbolun ruhunda da hata vardır VAR Sistemi ile birlikte seyir zevkinin de düştüğü ve oyunun ruhuna aykırı olduğunu düşünüyorum...” (H19)

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi’nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde “*Olumsuz Etki*” kategorisi adı altında en az sıklıkla ifade ettikleri durum ise “*Adaptasyon Sorunu*” olmuştur. Görüşmelerde bir katılımcı bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“...Düzeltilecek bir kararı beklerken oynanan oyun ve oyuncuların ritmi düşmekte, dolayısıyla oyuncu oyundan kopmalar yaşayabilmekte bu durumun yaşanması oyuna adaptasyonun sağlanmasında problemler ortaya çıkarmaktadır.” (H12)

Tablo 3: VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin bulgular

Kategori	Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Olumlu Etki	Özgüvenli Karar Verme	✓ VAR Sistemi Hakemlere Vermiş Oldukları Yanlış Kararları Düzeltme Olanağı Sağladığından, Hakemlerin Kararlarını Özgüvenli Bir Şekilde Verebilmesi	H3, H4, H5, H9, H10, H14	6
	Zihinsel Rahatlık	✓ VAR Sisteminin Kullanılması ile Birlikte Hata Yapma Düşüncesinin Azalması Nedeniyle Hakemlerin Stres ve Kaygı Yaşamamaları	H2, H7, H6, H9, H13, H16, H17, H20	8
Toplam				14
Olumsuz Etki	Stres Oluşması	✓ VAR Sisteminin Kullanılmasıyla Birlikte Hakemlerin Vermiş Oldukları Kararları Düzeltmek Zorunda Kalmaları, Stres Yaşamalarına Neden Olmakta	H1, H4, H11, H15	4
	Karar Vermede Çelişki	✓ Müsabaka Esnasında Hakemlerin Karar Verirken Acaba Kararım Doğru mu? Veya Yanlış mı? gibi Düşünceye Kapılmaları	H8, H12	2
Toplam				6

Tablo 3 incelendiğinde, VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin düşüncelerinde “*Olumlu Etki*” kategorisi adı altında en sık ifade ettikleri durum “*Zihinsel Rahatlık*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“*Olumlu bir katkı sunduğumu düşünüyorum çünkü hakem artık sahada yapmış olduğu çok ciddi bir hatanın yükünü maç boyunca sırtında taşımak yerine birkaç dakika içinde sonuca varabiliyor. Ayrıca VAR Sistemi hakemin oyunun geri kalanında daha berrak zihinle rahat maç yönetmesine olanak sağlıyor.*” (H2)

“*VAR Sistemi zor pozisyonlar için harika bir sistem ve hakemlerin üstündeki baskının vermiş olduğu hata yaparsam korkusunu ortadan kaldırdığı için hakemlerin rahat maç yönetmesini sağlıyor.*” (H6)

“*VAR Sistemi hakemlerin hatalarının azaltılması amacıyla geliştirilen bir sistem. Ayrıca hakemin pozisyonu inceleme süresi ne olursa olsun, pozisyonu hızla incelemek ve karar vermek için herhangi bir zaman baskısı yoktur. Bu yüzden VAR Sistemi stresin azalmasına ve hakem hatalarının en aza indirilmesine ve sonuç olarak hakeme fayda sağlayan ve yardımcı olan bir sistemdir.*” (H7)

“*Hakemlerin stres yönetimi açısından olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum. Herkesin gördüğü ama hakemin göremediği veya yanlış gördüğü kararlar sonrasında hakemlerin*

VAR Sistemi'nin etkisini arkasında hissetmeleri hata yapma korkusunu ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda VAR Sistemi'nin hakemlere en zor karar verme durumlarında yardımcı olduğunu düşünüyorum.” (H9)

“VAR Sisteminde hatalı kararların kontrol edilmesi adil kararlar verilmesine katkı sunduğundan hakemlerin streslerini daha da azalttığını düşünüyorum.” (H13)

“Hakemlerin VAR Sisteminden önce yaptıkları hatalardan dolayı sürekli eleştirilmesi hem performans olarak hem de zihinsel olarak sorun yaşamasına neden olabiliyordu. VAR Sistemi'nin gelmesi ile birlikte hata yapma düşüncesinin azalması ile birlikte hakemler zihinsel olarak rahatlamakta ve sistemin hakemlerin karar performansı da olumlu yönde etkilediğini düşünmekteyim.” (H16)

“...Hakem bariz bir penaltıyı, bir kırmızı kartı vs. kaçırmayacağını farkında olarak müsabakaya çıktığında şüphesiz zihinsel olarak rahatlatıyordur diye düşünüyorum.” (H17)

“Olumlu yönde etkisinin olduğunu düşünüyorum. VAR Sistemi'nin yanlış karar verme korkusunu ortadan kaldırması hakemlerin streslerinde optimum seviyeyi yakalamaya olanak sağlıyor...” (H20)

Tablo 3 incelendiğinde, VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin düşüncelerinde “*Olumlu Etki*” kategorisi adı altında en az sıklıkla ifade ettikleri durum ise “*Özgüvenli Karar Verme*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...Hakemlerin müsabakadan önce veya müsabaka esnasında yanlış karar verme korkusu bazen özgüven kaybına neden olabilmektedir. VAR Sistemi ile birlikte hakemler verecek yanlış kararları düzeltme olanağını bildiklerinden özgüvenli bir şekilde karar verecektirler...” (H3)

“...VAR uygulaması ile hakemler stres altında olsalar bile pozisyonlara rahatlıkla karar verip olumsuz bir durum olması durumunda VAR Sistemi ile koordinasyon kurup en doğru kararı verirler bu da hakemlerin karar verirken daha özgüvenli olmasını sağlar...” (H4)

“...Burada maç bir ekip haline dönüşüyor ve hakeme yardımcı olmak açısından hatalı bir pozisyon veya görülmeyen herhangi bir ihlal olduğunda VAR Sistemi'nin oluşu stres yönetimine yardımcı olacağından hakem özgüvenli kararlar verecektir...” (H5)

“...Hakemler vermiş oldukları yanlış karardan sonra oluşacak tepkilerin VAR Sistemi ile yanlış kararların düzeltilerek bu tepkilerin önüne geçilmesi hakemlerin daha özgüvenli karar vermesini sağlayacaktır...” (H9)

“...Olumlu katkıda bulunduğunu düşünüyorum. Yanlış kararları düzeltme imkânı sunan VAR Sistemi hakemlerin kararlarını özgüvenli bir şekilde vermesine yardımcı oluyor...” (H10)

“Müsabaka sırasında hakemlerin üzerinde bir baskı oluşuyor. Bu baskı pozisyonların geri dönüşünün olmaması ve olası problem yaratacak pozisyonların gözden kaçabiliyor olmasından kaynaklanıyor. Bu açıdan VAR Sistemi'nin hakemleri rahatlattığını ve pozisyonlarda karar verirken daha özgüvenli davrandığını düşünüyorum.” (H14)

Tablo 3 incelendiğinde, VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin düşüncelerinde “*Olumsuz Etki*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Fazla Stres Oluşması*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“VAR Sistemi hakemlerin karar verirken acaba yanlış karar verdim diye düşünmesine yol açtığından uygulanan bu sistemin hakemlere ekstra stres yüklediği kanısındayım.” (H1)

“Hakemler minimum hata ile maç yönetmek isterler. Hakemlerin kritik pozisyonlarda özellikle vermiş oldukları yanlış bir karar sonrası VAR Sistemi'ne gitmek zorunda kalmaları onları biraz strese sokuyor diye düşünüyorum...” (H4)

“...Bence VAR Sistemi'nin gelmesinin ardından hakemler maçtaki kararlarının daha da doğru olmasını ve VAR Sistemi'ne ihtiyaç duymamak ister. Bu sebepten maç içerisinde ekstra bir stres vardır diye düşünüyorum.” (H11)

“Hakemlerin hata yaptığını anında müsabaka içerisinde VAR Sistemi ile öğrenmesi müsabakayı yöneten hakem ekibini daha çok strese soktuğunu ve müsabakanın devam sürecini etkilediği, kaygı düzeyini de arttırdığını düşünüyorum.” (H15)

Tablo 3 incelendiğinde, VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğuna ilişkin düşüncelerinde “*Olumsuz Etki*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durum “*Karar Vermede Çelişki*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Bence hakemlerin stres yönetimlerinde azalma meydana gelmiştir. Hakem maçta yanlış bir karar verdiği zaman VAR'dan gelen uyarı ile yanlış olan kararını düzeltme olanağı bulmakta, ancak hakemler VAR'a gerek kalmadan acaba kendi kararımı vereyim mi? Yanlış olsa bile VAR'dan kontrol edilir düzeltirim gibi kendi içlerinde çelişkiler yaşamakta bu da stres yönetimlerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.” (H8)

“...VAR Sistemi maç esnasında hakeme acaba kararım doğru muydu? Diye düşündürdüğü için hakemlerin karar verirken çelişkiye düşmelerine ve maç esnasında strese kapılmalarına yol açtığını düşünmekteyim. Bu durumu da VAR Sistemi'nin olumsuz bir yönü olarak görüyorum.” (H12)

Tablo 4: Futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi “minimum müdahale, maksimum yarar” olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığına ilişkin bulgular

Kategori	Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Karar Çeşitliliği	Kesin ve Net Kararlar	✓ VAR Sisteminin Kritik Pozisyonlarda Devreye Girmesi Hakemlerin, Pozisyonlara Yönelik Doğru Kararlar Almalarını Sağlamakta	H4, H6, H9, H11, H14, H17	6
	Yorum ve Kararlarda Değişkenlik	✓ VAR Sisteminin Uygulandığı Liglerde, Kararlar ve Yorumlara İlişkin Tutarsızlıkların Görülmesi	H2	1
Toplam				7
Kararların Oyuna Katkısı	Hata Sayısında Azalma ve Doğruyu Bulma Oranında Artış	✓ VAR Sistemi Kullanımının, Hakemlerin Kesin ve Doğru Kararlar Almalarını Sağlaması ve Hata Sayısının Azalmasına Katkıda Bulunması	H1, H8, H12, H13, H14, H15, H16, H19, H20	9
	Sonucu Etkileyen Kararların Düzeltilmesi	✓ VAR Sisteminin Kullanılmasıyla Birlikte Hatalı Kararların Düzeltilmesine Olanak Sağlanması	H3, H5	2
	Objektiflik	✓ VAR Sisteminin Takımlar Arasında Tarafsızlığı Sağlaması Nedeniyle, Müsabaka İçerisinde Verilen Kararlarda Adaletin Sağlanmasına Yol Açması	H10	1
	Maksimum Yarar	✓ VAR Sisteminin Oyuna Minimum Müdahale Etmesinin, Futbolun Doğasına Maksimum Yararı Sağlaması	H3	1
Toplam				13

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde “*Karar Çeşitliliği*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Kesin ve Net Kararlar*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Bu uygulama ile daha kesin ve net kararlar alınmakta, pozisyon izlendiğinde karar herkes tarafından kabul edilen şey penaltı veya penaltı değil net olarak ekrana yansıdığı için kararlar da kesin olur...” (H4)

“Bence de VAR Sistemi oyuna ne kadar az müdahale ederse oyun o kadar az soğumuş olur, futbol hızlı bir oyun olduğu için VAR Sistemi sadece bariz hatalara müdahale edip kesin ve net karar vermeli ‘sana göre, bana göre’ düşüncesiyle pozisyonlara müdahale etmeyip oyunu akışına bırakmalı...” (H6)

“...Daha kesin ve net kararlar verildiği düşüncesindeyim. Topun oynanmadığı noktada veya topun olduğu ama kimsenin göremediği pozisyonlarda net kararlar verilmektedir. Bu kararlar hakemin maçın sonucuna etki etme noktasında daha net kararlardır...” (H9)

“Futbol hakemler tarafından yönetiliyor ve gelen VAR Sistemi’ni de hakemler kullanıyor, tek yararı hakemlerin geriye dönük hatalı pozisyonları izleyip tekrardan kendilerince en doğru kararı vermesidir. Bundan dolayı daha kesin kararlar veriliyor diyebilirim.” (H11)

“Daha kesin ve net kararlar alındığı şüphesiz. Özellikle ofsayt uygulamalarında neredeyse sıfır hata olmaktadır. Ayrıca bariz hatalarda VAR Sistemi sayesinde nokta tespitler yapılabilir.” (H14)

“...Maçın hakemi kritik veya kara vermekte güçlük çektiği pozisyonlarda VAR Sistemi’nin devreye girmesiyle hatalarının minimum seviyeye indirilip maçın kaderini ve seyrini değiştirmeyerek maçı en doğru şekilde yönetip kararlarında daha adil ve kesin olmasını sağlamaktadır...” (H17)

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde “*Karar Çeşitliliği*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durum “*Yorum ve Kararlarda Değişkenlik*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde bir katılımcı bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Bence oyun kurallarına giren VAR ve felsefesi uygulanan liglerde çeşitli kararlar ve farklı yorumlarla yönetilmektedir. Benzer pozisyonlarda kimi liglerde müdahale sayıları çok düşük olurken diğer liglerde daha çok müdahale sayısına ulaşılması yorum ve kararlarda değişkenlik gösterdiğinin kanıtıdır. Teknolojiden ne kadar faydalanırsak faydalanalım işin içinde insan olduğu için felsefeyi davranışa dönüştürmede ülke gerçeklerinin daha çok etken olduğu sonucunu doğuruyor.” (H2)

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde “*Kararların Oyuna Katkısı*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durumlardan biri “*Hata Sayısında Azalma ve Doğruyu Bulma Oranında Artış*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Müsabakadaki hata sayısını aza indirmesi ve hak yenmemesi açısından faydalı buluyorum...” (H1)

“VAR Sistemi uygulaması ile birlikte doğruyu bulma oranı ciddi derecede arttı diyebilirim.” (H8)

“VAR Sistemi hakemin kesin kararlar alarak hatayı azalttığından bu sistemin faydalı olduğunu düşünüyorum...” (H12)

“Hakemlerin vermiş olduğu kararlar doğru veya yanlış olduğunda VAR Sistemi’yle hataların en aza indirildiğini doğru ve adil kararların ise maksimum seviyeye çıkarıldığını düşünmekteyim.” (H13)

“...VAR Sistemi’nin daha kesin kararlar alınması konusunda ve dolayısıyla hata sayısının azaltmada etkili bir sistem olduğunu söyleyebilirim...” (H14)

“...VAR Sistemi hata sayısının azalmasına büyük derecede katkıda bulunmakta bu durumda takımların maddi ve manevi kayıplarının engellenmesine katkıda bulunmaktadır...” (H15)

“VAR Sistemi doğru prosedür de uygulandığı sürece kesin net ve doğru kararların verileceği, yanlış kararların azalıp doğru kararların artacağı bir sistemdir.” (H16)

“VAR Sistemi ile birlikte kesin kararlar alınmaktadır. VAR Sistemi gerekli olduğu yerde kararlara müdahale ederek doğru kararların verilme oranının artmasını sağlamaktadır.” (H19)

“Hakemler VAR Sistemi ile birlikte kararlarını daha net bir şekilde vererek kesin kararlar alıyor. Bu da zamanla hata sayılarının azalmasına olanak sağlayacaktır. VAR Sistemi oyuna katkı yönünden olumlu etki ettiğini düşünmekteyim.” (H20)

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde “Kararların Oyuna Katkısı” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durumlardan bir diğeri ise “Sonucu Etkileyen Kararların Düzeltilmesi” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...VAR Sistemi’nin oyunun sonucuna etki eden yanlış kararları düzeltmek için müdahil olduğunu düşünürsek zaten minimum seviyede müdahale ettiğini görür oyunun sonucunu etkileyen yanlış kararları düzeltmek amacıyla (gol, kırmızı kart, penaltı) düşünürsek net kesin kararlar için var olduğunu görmüş oluruz.” (H3)

“Hakemlerde maçı yönetirken hata yapabilir. Fakat VAR Sistemi sayesinde hakemler kritik hatalı durumlarda pozisyonları farklı açılardan izleyerek hataları düzeltme imkânı oluyor. Burada hakemlerin sonucu etkilemeyerek daha emin kararlar verdiklerini düşünüyorum.” (H5)

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde “*Kararların Oyuna Katkısı*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durumlardan biri “*Objektiflik*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde bir katılımcı bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“...Kesinlikle VAR Sistemi futbola objektiflik getirdi. Bununla birlikte adaleti de sağladı. Bu nedenle oyuncular, taraftarlar ve seyircilerde de güven ortamı oluştu...”
(H10)

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığı hususundaki düşüncelerinde “*Kararların Oyuna Katkısı*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durumlardan bir diğeri ise “*Maksimum Yarar*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde bir katılımcı bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Kesinlikle maksimum yarar adına uygulanmış bir sistem olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda minimum müdahale şeklinde sürdürülmesi gerekmekte aksi takdirde oyunun akışına olumsuz anlamda etki eder...” (H3)

Tablo 5: Hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkıları sunacağı hususundaki görüşlerine ilişkin bulgular

Kategori	Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Olumlu Katkı	Yanlış Kararlarda Azalma	✓ VAR Sisteminin Gelecekte Daha Doğru ve Planlı Bir Şekilde Kullanılmasıyla, Hatalı Kararların Düzeltilmesine Olanak Sağlanması	H3, H9, H11, H14, H16	5
	Hakeme İnanç ve Güven	✓ VAR Sisteminin Gelişmesiyle Birlikte Hatalar Minimum Seviyelere İneceğinden, Hakemlere Olan İnanç ve Güvenin Artması	H3, H5, H10, H13	4
	Oyuna Müdahalenin Azalması	✓ VAR Sisteminin Oyunun Seyrini Bozmadan Oyuna Müdahaleyi En Aza İndirmesi	H6, H8, H17	3
	Performansa Odaklanma	✓ Futbolcuların Hakemlere İtiraz Etme Yerine Kendi Performanslarına Odaklanmaları	H2, H18	2
Toplam				14
Adil Oyun	Adaletli Sonuçlar	✓ VAR Sisteminin Bariz Hataları Önleyip, Pozisyonlar Hakkında Tarafsız Kararlar Verilmesini Sağlaması	H4, H7, H12	3
	İncelemelerin Şeffaf Olması	✓ VAR Sistemi ile Yapılan İnceleme Sonuçlarının Açık ve Şeffaf Bir Şekilde Paydaşlara Gösterilmesinin, Sisteme Olan Güveni Artırması	H7, H20	2
	Aldatmaların Azalması	✓ VAR Sisteminin Gelişmesiyle Birlikte Hakeme Yönelik Sportmenlik Dışı Hareketlerin Azalması	H2	1
Toplam				6

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkıları sunacağı hususundaki düşüncelerinde “*Olumlu Katkı*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Yanlış Kararlarda Azalma*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Gelecekte VAR Sistemi'nin geliştirilmesiyle beraber yanlış kararların en az seviyeye düşeceğini düşünüyorum...” (H3)

“...VAR Sistemi hakem hatalarını azaltmak amacıyla geliştirilen bir sistem. Bu sistemin zamanla daha da doğru kullanılmasıyla birlikte gelecekte yanlış kararlarda ciddi oranda azalma meydana gelecektir...” (H9)

“Yanlış karar ve hata payını minimal seviyeye düşüreceğini düşünüyorum...” (H11)

“...Oyunun gelişimine olumlu yönde katkı sunacağı kesin. VAR Sistemi ile birlikte gelecekte hakemlerin vermiş oldukları yanlış kararlarda azalma olacaktır.” (H14)

“VAR Sistemi gelecekte yanlış kararların en aza indirileceği bir sistem olmakla beraber oyunun gelişimi açısından da futbola çok olumlu katkılar sağlayacaktır.” (H16)

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı hususundaki düşüncelerinde “*Olumlu Katkı*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durumlardan bir diğeri “*Hakeme İnanç ve Güven*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...VAR Sistemi'nin geliştirilmesiyle beraber sezon öncesi ve sonunda tüm takımların hakemlerimize olan güvenci ve inancı tam olacak. Hataların minimuma inmesiyle hak edenler kazanacak öylece hakem hatasından kaybedilen maç olmayacak...” (H3)

“Hataların az seviyeye düşmesi ile birlikte tartışmaların odağındaki hakemlerin VAR sistemi ile birlikte olabildiğince gündem dışında kalacakları ve ileride hakemlere olan güvencin tam olacağı görüşümdedir.” (H5)

“Olumlu katkı sunacağını düşünüyorum. Sistemin daha da gelişmesiyle birlikte son zamanlarda hakemlere olan inanç ve güvenin azalması durumu VAR sistemi ile birlikte tam tersine dönecektir...” (H10)

“...VAR Sistemi'nin gelecekte oyuna minimum müdahale ve maksimum yarar sağlayacağını ayrıca bu sistemle beraber hakemlere ve onların vermiş oldukları kararlara daha çok güven duyulacağını düşünmekteyim...” (H13)

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı hususundaki düşüncelerinde “*Olumlu Katkı*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durumlardan bir diğeri ise “*Oyuna Müdahalenin Azalması*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Şu an ülkemizde pozisyon inceleme açısından hızlı bir şekilde inceleme yapılıyor ve bu harika bir şey oyun soğumadan hemen inceleniyor... İleride de VAR Sistemi ile birlikte oyuna müdahalenin azalacağını ayrıca VAR Sistemi'nin oyunun seyrini bozmadan oyunu daha az böleceği düşüncesindeyim.” (H6)

“Gelecekte VAR Sistemi ile ilgili geliştirilebilecek tek durum; kriterleri en aza indirerek, oyuna fazla müdahale etmeden, mümkün olan en kısa zamanda sonuca bağlanması olabilir.” (H8)

“...VAR Sisteminin gelecekte daha da gelişmesiyle birlikte futbol oyununa olumlu katkılarının olacağı oyuna müdahalenin azalacağı düşüncesindeyim bu da oyunun gelişimi açısından önemli bir katkı olacaktır...” (H17)

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkıları sunacağı hususundaki düşüncelerinde “*Olumlu Katkı*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durum ise “*Performansa Odaklanma*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“VAR Sistemi'nin oyunun gelişimine olumlu katkı sunacağından hiçbir şüphem yok. Öncelikle oyuncular saha içerisinde boş konuşmak yerine kendi performanslarına daha da odaklanacaklardır...” (H2)

“...VAR sisteminin gelişmesi ile birlikte oyuncular sistemin ne amaçla kullanıldığının farkına varacaklardır ve hakeme pozisyonlar için sürekli itiraz etmek yerine performanslarına odaklanıp üst seviyeye çıkarmak isteyeceklerdir...” (H18)

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkıları sunacağı hususundaki düşüncelerinde “*Adil Oyun*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Adaletli Sonuçlar*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“VAR Sistemi oyunun gelişimine önemli katkılar sunar. Bariz hataları önlediği için oyunun ve sonucun daha adaletli olmasını sağlar...” (H4)

“...Bu sistemle şüpheli ofsayt pozisyonları, top çizgiyi geçti mi, verilen hatalı bir karar var mı gibi sorular ortadan kalkacaktır. Bu nedenle gelecekte futbolda adalet sisteminin sağlanması ve adil sonuçların oluşması yolunda önemli bir adım olacaktır.” (H7)

“Futbolda VAR Sistemi ile beraber verilen kararların sonuçlarının kimseyi etkilemeden, akıllarda soru kalmayacak yani adaletli olacağını düşünüyorum.” (H12)

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkıları sunacağı hususundaki düşüncelerinde “*Adil Oyun*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durumlardan biri “*İncelemelerin Şeffaf Olması*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Maçın hakemi VAR Sistemiyle nihai kararını verecek ve incelemenin sonucunu açık ve şeffaf bir şekilde gösterecek, her türlü disiplin cezasını verecek, değiştirecek ya da iptal edecektir. Böylelikle tüm paydaşlar tarafından şeffaf bir yönetim sergileneceği düşüncesi güven duygusu yaratacaktır ...” (H7)

“VAR sistemi ile ilgili şuan ülkemizde tartışılan konulardan biri de incelemelerin nasıl yapıldığı. Bu tartışmaların önüne gelecekte sistemi geliştirerek ve bu incelemelerin daha şeffaf olması için çalışmalar yapılarak VAR Sistemi'nin uygulanması konusunda daha da iyi bir hal alacağını düşünüyorum...” (H20)

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkıları sunacağı hususundaki düşüncelerinde “Adil Oyun” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durumlardan bir diğeri ise “Aldatmaların Azalması” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde bir katılımcı bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“...Penaltı kazanmak amacıyla ceza alanı içinde yapılan aldatmalar veya rakip oyuncunun kırmızı kartla cezalandırılması için basit müdahalelerin abartılması gibi davranışların VAR Sistemi ile birlikte zamanla azalacağı ve yok olacağını düşünüyorum...” (H2)

Tablo 6: Hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemi'ne ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşlere ilişkin bulgular

Kategori	Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Aşamalı Eğitim	Hakemlerin Başarı Seviyelerinin ve Eğitim Düzeylerinin Artması	✓ Eğitimlerin Sistematik Bir Şekilde Verilmesinin, Hakemlerin Eğitim ve Başarı Düzeylerini Üst Seviyeye Çıkarması	H2, H13, H16, H20	4
	Toplam			4
Faydalı Olma	Kritik Pozisyon Analizi	✓ Eğitimlerde Kritik ve Önemli Pozisyonların Üzerinde Çok Fazla Durulması, Hakemlerin Pozisyonları Doğru ve Tutarlı Olarak Değerlendirmelerine Katkı Sağlıyor	H1, H3, H6, H8	4
	Uzman Eğitimciler ve Üst Seviye İmkân Tanınması	✓ Hakemlerin Araç-Gereç ve Tesis Bakımından, Üst Düzey İmkânlara Sahip Koşullarda ve Uzman Eğitimcilerden Ders Almaları	H2, H12, H14, H15	4
	Farklı Bakış Açısı Kazandırma	✓ Hakemlerin Eğitimlerde Çeşitli Pozisyonlar Hakkında Farklı Bakış Açısı Kazanıp, Müsabakalarda Tutarlı Kararlar Verebilmesi	H4, H5	2
	Donanımlı Hakemlerin Yetiştirilmesi	✓ Hakemlere Verilen VAR Sistemi Eğitimlerinin Faydalı ve Yeterli Derecede Olması, Hakemlerin Her Yönden Donanımlı Olmalarını Sağlamaktadır	H2, H10	2
	Toplam			12
Yeterli Olmama	İncelenecek Pozisyon Belirsizliği	✗ VAR Eğitimlerinin Yeterli Olmadığı ve Kararların Tutarsız Olmasından Kaynaklı Hangi Pozisyonların İnceleneceği Konusunda Belirsizlik Yaşanması	H11, H17, H18, H19	4
	Toplam			4

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde “*Aşamalı Eğitim*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Hakemlerin Başarı Seviyelerinin ve Eğitim Düzeylerinin Artması*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...VAR Sistemi'ne yönelik eğitimler çok ciddi aşamalardan geçiriyor hakemleri, her seviyenin sonunda başarılı olanlar diğer seviyede eğitime devam ediyor. Öncelikle sahada başarılı hakemlik, teknolojiyi iyi seviyede kullanmaya yatkınlık ve yabancı dil ve ilgili terimlere hâkim olmak çok önemli bunların hepsi eğitimin aşamaları arasında...” (H2)

“Verilen eğitimlerin yeterli derecede olduğunu düşünüyorum. Ayrıca eğitimleri hakemlere aşamalı bir şekilde vererek, onların başarı ve eğitim düzeylerini üst seviyeye çıkarmanın mümkün olacağını düşünüyorum...” (H13)

“Ülkemizde hakemlere yönelik verilen eğitimler hakemliğe başlanan ilk günden itibaren belirli bir plan ve aşama şeklinde gerçekleştiriliyor. Eğitimlerde başarılı olan hakemlerin hem başarı seviyesine hem de hakemlerin eğitim düzeylerine göre yeni kadrolar oluşturuluyor. VAR eğitimlerinin de bu şekilde gerçekleştirildiğini düşünüyorum.” (H16)

“...Hakemlere verilen eğitimler aşamalı olduğu için hakemler belli bir başarı seviyesine geldiğinde eğitim seviyeleri sistematik olarak arttırılıyor dolayısıyla verilen eğitimin bu şekilde yeterli bir düzeye geldiğini düşünüyorum...” (H20)

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde “*Faydalı Olma*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*Kritik Pozisyon Analizi*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Hakemlere verilen eğitimin çok iyi olduğunu düşünüyorum. VAR Sisteminin uygulanmasıyla birlikte yanlış kararlardan dolayı puan kayıplarının engellenmesi, penaltılarda doğru karar yüzdesinin artması, ihraç pozisyonları gibi önemli pozisyonlarda hakemlerin kararlarının doğruluk oranının artması verilen eğitimlerde kritik pozisyonların iyi analiz edilip doğru bir şekilde hakemlere anlatılmasından kaynaklanmaktadır...” (H1)

“...VAR Sistemi eğitimlerinde kritik pozisyon analizlerinin öneminin hakemlere anlatıldığı böylece bu eğitimler sayesinde hakemlerin müsabakada vermiş oldukları hatalı kararlarda azalma meydana gelmektedir...” (H3)

“Hakemlere verilen eğitimler bence çok faydalı. Özellikle yardımcı hakemlere kritik bir ofsayt pozisyonunun analizini doğru bir şekilde yaptırarak pozisyonu sonuçlanıncaya kadar bekleyip sonra karar vermeleri anlatılıyor...” (H6)

“Eğitimlerin faydalı olduğunu düşünüyorum. Ayrıca verilen eğitimlerde kritik ve önemli pozisyonların üzerinde çok fazla durulduğu ve hakemlere bu pozisyonlar için ekstra dikkat etmeleri gerektiği, pozisyonları doğru şekilde analiz etmeleri isteniyor...” (H8)

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde “*Faydalı Olma*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri bir diğer durum “*Uzman Eğitimciler ve Üst Seviye İmkân Tanınması*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Ülkemiz hakemliğinin bu konuda çok şanslı olduğunu düşünüyorum çünkü diğer ülkelere nazaran tesis, teknoloji, ve ekipman olarak üst seviyedeyiz asıl önemlisi bu sistemi Avrupa’da ilk uygulayan liglerden biri olmamız bu konuda tecrübe bakımından bizi birkaç adım öne geçirmekte ve Avrupalı hakemlere eğitim verecek seviyede bu konuda uzman Türk eğitimcilerimizin olması bizim için bir diğer avantaj...” (H2)

“...Hakemlerimiz yeterli seviyedeki imkânlarla ve doğru eğitim planlamasıyla VAR eğitimini uzman kişiler tarafından faydalı bir şekilde almaktadır...” (H12)

“...VAR eğitimini alacak olan hakemler belirli bir program eşliğinde donanımlı ve uzman eğitimciler tarafından Türkiye Futbol Federasyonu’nun üst seviye imkânlarla sahip tesislerinde kampa alınarak eğitimlere devam ediyorlar. Bu da hakemlerimizin ne kadar avantajlı olduğunu göstermektedir bence.” (H14)

“Ülkemizin VAR Sistemi ve verilen eğitimler açısından şanslı ve avantajlı durumda olduğunu düşünüyorum. Çünkü sistem için yeterli alt yapı çalışmaları yapıldı ve hakemlere eğitim veren kişilerin hem donanımlı hem de işini özenle yapan kişiler olmasına dikkat edildiğini düşünüyorum.” (H15)

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde “*Faydalı Olma*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durumlardan biri “*Farklı Bakış Açısı Kazandırma*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“VAR eğitimlerinin faydalı olduğunu düşünüyorum. Çünkü hakemler ciddi eğitimler alarak birçok pozisyon hakkında farklı bakış açısı kazanıp, fikir sahibi oluyor ve bunları da sahada kolayca doğru bir şekilde uygulayabiliyor...” (H4)

“...Verilen VAR eğitimlerinin hakemlere farklı bakış açısı kazandırması açısından faydalı olmuş olduğunu düşünüyorum. Çünkü hakemler farklı müsabakalarda birbirine benzer pozisyonlarda tutarlı kararlar verebiliyorlar.” (H5)

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde “*Faydalı Olma*” kategorisi altında en az sıklıkla ifade ettikleri durumlardan bir diğeri ise “*Donanımlı Hakemlerin Yetiştirilmesi*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“...Yeniliğe açık olmak gerekiyor ki eski bildiğimiz VAR öncesi hakemliğimizin, yanlış kararlar vermemizi, müdahalelerde bulunmamızı engelleyebilsin. İşte bu şekilde her yönden donanımlı hakemler yetiştiren bu eğitimler hakemlerimiz için çok çok faydalıdır.” (H2)

“...Verilen eğitimlerin yeterli derecede ve faydalı olduğunu düşünüyorum. Eğitimin en önemli yanı hakemlerin pozisyonları ve prosedürü en ince ayrıntısına kadar öğrenip donanımlı hakemler olarak sahaya çıkmaları...” (H10)

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemine ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde “*Yeterli Olmama*” kategorisi altında en sık ifade ettikleri durum “*İncelenecek Pozisyon Belirsizliği*” ifadesi olmuştur. Görüşmelerde katılımcılar bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Yeterli bulmuyorum. Hangi pozisyonda VAR Sisteminden inceleme gerçekleştirileceği konusunda bir belirsizlik ve eksiklikler olduğunu düşünüyorum...” (H11)

“VAR hakemlerinin pozisyon inceleme tavsiyesinde bulunurken hangi pozisyonlarda maçın hakemini uyaracak gibi belirsizlikler eğitimlerin yeterli derecede olmadığını gösteriyor...” (H17)

“Hakemlere verilen VAR eğitimini yeterli bulmuyorum. Bazı tutarsızlıklar mevcut. Bazı pozisyonlarda VAR Sistemi hakeme izleme tavsiyesinde bulunuyor, benzer pozisyonda ve başka maçlarda izleme tavsiyesinde bulunmuyor. Bu belirsizlik neye göre kime göre durumunu ortaya çıkarıyor. Ben hakemlerimizin daha iyi bir eğitimle hakem hatalarını en aza indireceğine inanıyorum.” (H18)

“VAR eğitimlerinin yeterli olmadığını düşünüyorum. Hangi pozisyonların inceleneceği belirsizliği var. Çünkü birçok hakem vermiş olduğu kararlarda çoğu zaman tutarsız davranabiliyor. Bunun önüne geçebilmek için verilen eğitimlerde bu konu hakkında üzerinde önemle durulması gerekiyor bence...” (H19)

5 TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlara ilişkin tartışmalara yer verilmiştir. Araştırma sonuçları, araştırma sorularına göre başlıklandırılmış ve alan yazında yer alan diğer çalışma sonuçları da göz önüne alınarak tartışılmıştır.

5.1 Tartışma

5.1.1 Hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki görüşlerine ilişkin tartışma

Tablo 2'deki sonuçlara bakıldığında, hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinde, hakemlerin “olumlu etki” kategorisi altında sırasıyla; adil karar ve güven oluşması; “olumsuz etki” kategorisi altında ise sırasıyla; oyun hızında düşme ve seyir zevkinde azalma, futbolun ruhuna aykırı ve adaptasyon sorunu görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir. Futbol geçmişten günümüze gerek Türkiye’de gerekse dünyada çok sevilen bir spor dalı konumundadır. Tüm alanlarda olduğu gibi futbol oyununda da yönetime ihtiyaç vardır. Futbolda bu işi icra eden kişi futbol hakemidir. Futbol hakeminin, kısaca futbol maçını yöneten, kuralları uygulayan, maçın resmî kronometresini tutan ve mücadele eden takımların hakkını adil bir şekilde veren, genel olarak oyunun gidişatını şekillendiren maç görevlisi olduğu söylenebilir. Deveci (2018)’ye göre müsabaka içerisinde futbol oyun kurallarını uygulayan hakemlerin verdiği bir karar gerek maddi gerekse manevi açıdan çok büyük bir öneme sahip olmakta, bu da hakemlerin işinin ne kadar güç olduğunu göstermektedir.

Günümüz medyasında devamlı tartışılan futbol hakemleri ve mücadele içerisinde oluşan pozisyonlar bazen haftalarca süren bir spor gündeminin oluşmasına neden olmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bu durumların önüne geçilmesi öngörülen bir sistem olan VAR Sistemi Türkiye’de de ilk olarak 2018 yılında

kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1. Lig maçlarında deneme amaçlı kullanılan ve güzel sonuçlara ulaşılan bu sistem Süper Lig kulübü seviyesinde ilk defa Galatasaray ile Akhisarspor arasında geçen mücadelede kullanılmıştır. Elbette ki VAR'da amaç tamamen hatasız ve kusursuz bir müsabakanın oynanması değildir. Çünkü futbolda orta ve yardımcı hakemler de bazen hatalar yapabilmektedir. Gerekli takdirde maçın orta hakemi VAR Sistemi ile doğru karar olup olmadığını görebileceğinden bu sistemin adil kararlar vermeye yardımcı olabileceği söylenebilir. Buradan hareketle VAR'ın öncelikli amacı hakemler tarafından bariz olarak yapılan bazı büyük hataların (gol / gol değil, penaltı / penaltı değil, direkt kırmızı kart, yanlış oyuncuya ihtar ve ihraç disiplin cezasının uygulandığı durumlar) yaşanmamasıdır. VAR protokolünün hakemlerin "VAR yokmuş gibi maç yönetmesi" gerekliliği üzerine kurulması dolayısıyla futbol oyunu içinde asıl önemli olanın sahadaki hakem performansının olduğu unutulmamalıdır. Tüm yaşanan bu gelişmelere rağmen elbette ki Türkiye'de uygulanan bu sistemin de, olumlu ya da olumsuz gelişmelere zemin hazırladığı söylenebilir. Öyle ki Türkiye'de uygulandığı günden bugüne VAR Sistemi konusunda sporun paydaşlarının farklı düşündükleri gözlenmektedir. Araştırmaya katılan hakemlerin ifade ettikleri görüşlere benzer bir şekilde spor adamları tarafından da katıldıkları röportajlarda benzer görüşler ifade edilmiştir. Teknik Direktör Ersun Yanal VAR uygulamasının futbolun doğasına aykırı olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca oyunun durdurulmaması, futbolun tüm paydaşlarının birbirine güvenmesi, birbirlerini baskı altına alıp futbol iklimini kirletmemeleri gerektiğini ifade etmiştir (www.goal.com). Yine benzer bir şekilde Teknik Direktör Mustafa Reşit Akçay "VAR Sistemi'nin futbolun ruhuna aykırı olduğunu düşünüyorum. Kim ne zaman hangi kararı vererek videoyu oynatacak? Süre kaybı ve konsantrasyon kaybı. Ayakla taç da gündeme gelmişti ama futbolun hızını ve konsantrasyonunu kestiği için vazgeçilmişti. Bence hakemlerin özgür görüşüyle oyunu doğal hale getirmeliyiz." şeklinde ifadelerini dile getirmiştir (www.diken.com). Mircea Lucescu'da "Futbol bir temas sporudur, mücadele vardır ve VAR'da yavaş çekimde pozisyonlar izlenerek karar verilemez. VAR'a ilk günden beri karşıyım." şeklinde beyanda bulunmuştur (www.sporx.com). Teknik adam Lampard "Bence VAR

Sistemi oyundaki tutkuyu öldürüyor. Gol attığımızda sevinmeyip beklemeniz gerekiyor. Bu sistem üzerinde daha çok çalışılmalı.” şeklinde konuşmuştur (www.sporx.com). Teknik adam Wenger’de “VAR’ın kullanım şekline katılmıyorum. Hakemler sahayı terk etmemeli. Gerek duyulduğunda kararı VAR hakemleri vermelidir. Çok zaman alıyor, oyunu kesiyor.” şeklinde açıklama yapmıştır (www.sporx.com). Bunun tam tersi olarak da Teknik Direktör Abdullah Avcı “Video hakem uygulamasına nostalji olarak bakıldığında sanki futbolun doğasını bozuyor gibi gözüküyor ama bugünkü gerçeklerle bakıldığında sanki futbolun içinde olması gereken bir durum gibi duruyor.” şeklinde konuşmuştur (www.diken.com). Yine Galatasaray Teknik Direktörlüğü de yapan Igor Tudor, söz konusu uygulamayla ilgili, “Bu sistem, hakemler için çok iyi olacak.” derken, Teknik Direktör Kemal Özdeş’de “VAR’ın faydalı olacağını ifade etmiştir.” (www.goal.com). Açıklamalara bakıldığında spor adamlarının birçoğunun VAR Sistemi ile ilgili görüşlerinin araştırmanın “olumsuz etki” kategorisi altında sıralanan oyun hızının düşmesi, inceleme süresinin uzaması, coşkunun azalması, adaptasyon sorunu ve futbolun ruhuna aykırı görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı spor adamlarının ise araştırmanın “olumlu etki” kategorisi altında sıralanan adil karar ve güven oluşması görüşlerini ifade ettikleri açıkça görülmektedir. Bu bağlamda sporun paydaşlarının VAR Sistemi konusunda bir fikir birliğine varamadıkları söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde, Engin ve Çelik (2019) “VAR’lığın Yeter! Hakemlerin Gözünden Video Yardımcı Hakem Sistemi”ni inceledikleri çalışmalarında, VAR Sistemin olumlu ve olumsuz taraflarının olduğunu ama bu konuda fikir birliği sağlanamadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca sergilenen performansın adil bir biçimde değerlendirilebilmesi ve verilen kararlar üzerinde herhangi bir şüphe oluşturmayacak şekilde şeffaflık sağlanabilmesi adına VAR uygulamasının devam ettirilmesi ve kademeli olarak alt liglerde de uygulanması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Erdoğan (2020) “Futbolcuların Video Yardımcı Hakem “VAR” Sistemi Hakkındaki Görüşleri”ni incelediği çalışmasında, çalışma grubundaki futbolcuların VAR Sistemi’nin hakem hatalarını azaltan ve futboldaki

adaleti sađlayan bir teknoloji olduđunu dűşűndűđűnű tespit etmiřtir. Han ve ark. (2020) “Video Yardımcı Hakemin in Sűper Ligne Etkisi”ni inceledikleri çalıřmalarında, VAR’ın piyasaya sűrűlmesinden sonra, in Sűper Ligi’ndeki ofsait ve faul sayısının önemli lűde dűřtűđűnű, birinci ve ikinci yarıdaki oyun sűresi ve toplam oyun sűresinin önemli lűde arttıđını, VAR’ın devreye girmesinden sonra ev sahibi takımın avantajının azaldıđını tespit etmiřlerdir. Bununla birlikte VAR’ın profesyonel futbol űzerindeki, özellikle in Sűper Ligi űzerindeki etkisinin daha iyi anlařılmasına yardımcı olabileceđini, ayrıca hakemlerin hakemlik stratejilerini optimize etmelerine yardımcı olacađını ne sűrműřlerdir. Errekagorri ve ark. (2020) “Elit Futbolda VAR Sistemi’nin Oyun Sűresi, Teknik-Taktik ve Fiziksel Performansa Etkisi”ni inceledikleri çalıřmalarında, VAR’ın elit futbolda oyunu neredeyse hiç deđiřtirmedeđini tespit etmiřlerdir. Almusawi ve Ali (2020) “Futbol Ma Yönetiminde VAR Teknolojisinin Kullanımı”nı inceledikleri çalıřmalarında, VAR teknolojisinin hakem tarafından kiřisel durum deđerlendirmesine gűvenmeden, adil bir řekilde ve maçların sonuçlarının belirlenmesinde bűyűk bir etkiye sahip olduđunu belirlemiřlerdir. Dyer (2015) “Spor Teknolojisi Tartıřması: Sistematik Bir İnceleme” adlı çalıřmasında, műsabaka içerisinde pozisyonların tekrar tekrar izlenmesi sonucu oyunda kaybedilecek zamanın ortaya çıkacađı ve bununda seyir zevki bađlamında sorun yaratacađı, dolayısıyla oyun akıřındaki zamansal duraklamanın, izleyicilerin oyuna karřı ilgilerini dűřűreceđini ifade etmiřtir.

5.1.2 VAR Sistemi her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiđi için hakemlerin műsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduđuna iliřkin tartıřma

Tablo 3’deki sonuçlara bakıldıđında, VAR her bir durumu / kararı otomatik olarak ‘kontrol’ ettiđi için hakemlerin műsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduđu hususundaki dűřűncelerinde, hakemlerin “olumlu etki” kategorisi altında sırasıyla; zgűvenli karar verme ve zihinsel rahatlık; “olumsuz etki” kategorisi altında ise sırasıyla; stres oluřması ve karar vermede çeliřki grűřlerini ifade ettikleri grűlmektedir. Gűnűműzde futbol oyununun popűlerliđinin

artmasıyla ve özellikle rekabetin de üst seviyede olduğu bu ortamda hakemler de önemli bir rol üstlenmektedir. Hakemlerin müsabaka esnasında bir karar verirken stres ve kaygı yaşamaları bazı değişkenlere göre farklılık gösterebilir. Bunlara örnek olarak futbolcuların sürekli ve şiddetli itirazları, antrenör ve teknik kulübenin itirazları, yönetici ve medya baskısı gösterilebilir. Hakemlerin özgüvenli ve doğru karar verebilmesi için en önemli şey iletişim becerisidir. İletişimi, güçlü ve düzgün kullanan hakemlerin saha içinde ve saha dışında baskı ve stres yaşamada ciddi azalma meydana gelmektedir. Özdayı ve Uğurlu (2015) hakemlerin iletişim becerisi arttıkça stres yönetimi düzeylerinin de arttığını ifade etmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha da önem kazanan futbolun önemli yapı taşlarından biri olan hakemlerin gelişen bu teknolojiye uyum sağlaması da zorlaşacak ve bu durum çıkacakları müsabaka öncesi ya da müsabaka esnasında ister istemez stres yaşamalarına neden olacaktır. Futbol hakemlerinin burada oluşabilecek stres ile başa çıkabilmek için kendilerince bazı stratejiler geliştirmelerinin önemli olacağı düşünülmektedir. Bu stratejiler, müsabaka öncesi ya da müsabaka esnasında fiziksel, psikolojik ya da davranışsal çalışmalar olabilir. Bunlara örnek olarak solunum egzersizleri, beslenme, sportif faaliyetler, masaj, dua veya ibadet, zamanı verimli kullanma gibi teknikler olabilir. VAR Sistemi'nin uygulanmaya başlaması ile birlikte gerek spor kulüplerinin gerekse taraftarların ve medyanın müsabaka öncesi ve sonrasında sürekli maçın skorundan çok hakemlere yaptıkları eleştiri ve baskılar ister istemez hakemlerin olumlu ya da olumsuz şekilde stres yaşamalarına neden olmaktadır. Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin ifade ettikleri görüşlere benzer bir şekilde spor adamları ve futbolcuların katıldığı röportaj ve görüşmelerde benzer görüşler ifade ettikleri görülmektedir. Merkez Hakem Kurulu eski başkanı Zekeriya Alp VAR protokolünün doğru kullanımı konusunda mesafe kat ettiklerini ancak oyunun soğuması problemini tam anlamıyla çözemediklerini belirtmiştir. Ayrıca "Ülkemizde hakemlik yapmak zor bir görev. Üzülerek söylüyorum ki futbolun tüm paydaşları olarak bu görevi daha da zorlaştırdık ve zorlaştırıyoruz. İlk yarısı geride kalan ligimizde, belki de hakem hataları hiç bu kadar tartışılmamış, bir taç, bir korne, bir penaltı, bir faul için hiç bu kadar açıklamalar, bildirimler

yayınlanmamış, sosyal medyada özellikle senaryolar üretilmemiştir. Ne acıdır ki futbol ailesi olarak hatayı en aza düşürmesi için getirdiğimiz teknolojiyle, hakemlerimizi daha tartışılır hale getirdik.” şeklinde konuşmuştur (www.mackololik.com).

Alan yazın incelendiğinde, Erdoğan (2020) “Futbolcuların Video Yardımcı Hakem ‘VAR’ Sistemi Hakkındaki Görüşleri”ni incelediği çalışmada, futbolcuların VAR Sistemi’nin hakemlerin stresini azalttığını ve özgüvenlerini artırdığını ancak futbolcularda oyun esnasında motivasyon düşüklüğüne sebep olduğunu ifade ettiklerini belirlemiştir. Baldwin (2014) “Video, Spor Hakemini Öldürdü: Ragbi Ligi Hakemleri Arasında Endişe ve Stres Yaratmada VAR Teknolojisinin Rolü”nü incelediği çalışmada, VAR Sisteminin yeni olması dolayısıyla bu sistemin hakemlerin çoğunu çeşitli durumlarda çok fazla baskı altında bırakarak, hakemlerin stres yaşayabilmelerine neden olabileceğini öne sürmüştür.

5.1.3 Futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi “minimum müdahale, maksimum yarar” olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığına ilişkin tartışma

Tablo 4’deki sonuçlara bakıldığında, hakemlerin, futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığına ilişkin düşüncelerinde, hakemlerin “karar çeşitliliği” kategorisi altında sırasıyla; kesin ve net kararlar ve yorum ve kararlarda değişiklik; “kararların oyuna katkısı” kategorisi altında ise sırasıyla; hata sayısında azalma ve doğruyu bulma oranında artış, sonucu etkileyen kararların düzeltilmesi, objektiflik ve maksimum yarar görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir. Futbolda teknolojinin bu kadar fazla gelişim göstermediği geçmiş dönemlerde hakem hatalarının bariz bir şekilde görüldüğü, bu hatalarında maddi ve manevi kayba sebep olduğu bilinmektedir. Hızlı oynanan oyunda ve anlık gelişen pozisyonlarda hakemler kararları verirken hızlı düşünerek ve olabildiğince hata yapmadan doğru kararı bulmaya çalışmaktadır. Bu da hakem kararlarında bazen farklılıkların görülmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu farklılıkların, hakemlerin

karar verirken bazen tereddüt yaşamalarına ve kesin kararlar vermede sorun yaşamalarına neden olacağı düşünülmektedir. Hakemler vermiş oldukları kararların yanlış olduğunu sonradan fark etseler bile değiştirme imkânı pek mümkün olmamıştır. Bu bağlamda değişmeyen bu yanlış kararların hem hakemler açısından çeşitli sorunlara yol açacağı, hem de takımların maddi manevi zarara uğramalarına neden olacağı söylenebilir. Günümüzde VAR Sistemi'nin futbola entegre edilmesinin amaçlarından biri de oluşan bu hakem hatalarını en aza indirmek ve sonucu etkileyecek kararları düzeltmektir. VAR Sistemi'nin gelmesiyle birlikte daha kesin ve net kararların alındığı, doğruyu bulma oranında artışın çok yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu da VAR Sistemi'nin oyunda adaletin sağlanması açısından önemli bir teknolojik gelişim olduğunu göstermektedir. VAR Sistemi'nin sağladığı yararlar hakkında birçok yorum dile getirilmiştir. Türkiye Faal Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneği Başkanı Dr. Abdurrahman Arıcı VAR'ın en önemli faydasının ofsait pozisyonlarında görüldüğünü vurgulamış, “Ofsayttan gol atılmıyor. Bu önemli çünkü adaleti kamuoyuna, teknik direktörlere, futbolculara göstermemiz lazım. Güzel futbola hakem olarak katkı sunmamız gerekiyor. Adaleti gösteremezsek sorunlar çıkar, kulüplerin mağdur olmaması için bu sistem geldi.” şeklinde görüş belirtmiştir (www.yeniakit.com.tr). Yine benzer bir şekilde VAR koordinatörü Barış Şimşek “Santimetre cinsinden bir hesaplama yok, tamamen çizgiler üzerinden bir hesaplama. Dünyanın en gelişmiş teknolojilerini kullanıyoruz. Hem 2 boyutlu, hem 3 boyutlu çizgiler kullanabiliyoruz. İzleyicilerimiz son halini görüyorlar, hata payı sifıra yakın.” şeklinde konuşmuştur (www.sporx.com).

Alan yazın incelendiğinde, Spitz ve ark. (2021) “Video Yardımcı Hakemler (VAR): Futbol Hakemlerinde Karar Vermede Teknolojinin Etkisi”ni inceledikleri çalışmalarında, VAR müdahalesinden sonra doğru karar verme oranlarının arttığını, VAR Sisteminden sonra hakemlerin vermiş olduğu ilk kararların doğruluk oranının % 92,1'den % 98,3'e yükseldiğini tespit etmişlerdir. Lago-Penas ve ark. (2021) “İspanya La Liga'da Video Yardımcı Hakemin Hakem Kararlarına Etkisi”ni inceledikleri çalışmalarında, VAR'ın uygulanmasından sonra ofsait sayısında önemli

bir azalma olduğunu, ilk yarı, ikinci yarı ve oyunun tamamında oyun süresine eklenen dakika sayısında artış olduğunu ve maçların % 70’inde, maçın sonucunu değiştiren kararların incelemeye alındığını tespit etmişlerdir.

5.1.4 Hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi’nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı hususundaki görüşlerine ilişkin tartışma

Tablo 5’deki sonuçlara bakıldığında, hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR sistemi’nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı hususundaki düşüncelerinde, hakemlerin “olumlu katkı” kategorisi altında sırasıyla; yanlış kararlarda azalma, hakeme inanç ve güven, oyuna müdahalenin azalması, performansa odaklanma; “adil oyun” teması altında ise sırasıyla; adaletli sonuçlar, incelemenin şeffaf olması ve aldatmaların azalması görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir. Futbol rekabetin üst seviyede olduğu dünyada en çok takip edilen ve ilgi gören spor dalıdır. Her spor organizasyonunda olduğu gibi futbolda da hatalar meydana gelmektedir. Sporun paydaşlarının ve bu işle uğraşan herkesin oyunu daha zevkli hale getirmek için çaba harcaması ve yapılan hataları en aza indirmek için çalışması gerekmektedir. Bu bağlamda futbolun daha da önem kazanması ve yapılan bu spordan herkesin zevk alması için oyunun daha adil hale getirilmesi ve oyunun en önemli parçalarından biri olan hakeme olan güvenin artmasının, futbolun seyir zevkini artıracığı söylenebilir. Dolayısıyla futbolun gelişimi için de teknolojiyle birlikte geliştirilen ve futbola uyarlanan VAR sisteminin, sürekli tartışma konusu olan hakemlere olan inancı ve güveni sağlaması ayrıca oyunun daha adil bir hale getirilmesinde önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. VAR sistemi ile birlikte oyunda birçok değişimin olduğu görülmektedir. VAR sistemi ile birlikte sadece taraftarların değil, oyuncuların ve hakemlerin de reflekslerinin değiştiğine dikkat çeken deneyimli spor sunucusu Emek Ege, geçtiğimiz yıllarda oynanan İnter-Milan maçı sırasında Şili’li futbolcu Gary Medel’in yaşadığı olayı şöyle anlattı: “Maçın son dakikalarında İnter, Milan karşısında bir farkla önde. Milan kórner kullanıyor ve karambolde atılan şutta top çizgiyi geçti geçmedi tartışması yaşanıyor. Ardından

hakem golü veriyor ve Medel hakeme tepki göstererek üstüne doğru koşmaya başlıyor. Fakat hakem kolundaki gol çizgisi teknolojisine sahip saati Medel'e göstererek golün geçerli olduğunu söylüyor. Normal şartlarda Medel ile birlikte on kişi daha hakemin üzerine çullanırdı ama artık yapacak bir şey yok." Ege, bu alışkanlıkların artık geçmişte kaldığını ve hakemlerin işinin, teknoloji sayesinde daha kolay olacağını belirtmiştir (www.iletim.istanbul.edu.tr). FIFA başkanı Gianni Infantino'da "VAR'ın oyuna daha fazla adalet getirdiğini düşünüyorum. Oyunu daha temiz hale getiriyor, hakemlerin doğru kararlar vermesine yardımcı oluyor. VAR sistemi sayesinde bir karar değiştiğinde seyircilerin bir kısmı seviniyor, diğer bir kısmı ise üzülüyor. Sonuç olarak adalet sağlanıyor. VAR hakkında olumsuz bir şey söylediğimi duymayacaksınız. Çünkü adalet her şeydir" şeklinde görüş bildirmiştir (www.theguardian.com).

Alan yazın incelendiğinde, Carlos ve ark. (2019) "Video Yardımcı Hakem (VAR) Elit Futbolda Oyunu Nasıl Değiştirir?" adlı çalışmalarında, VAR uygulamasından sonra yanlış kararların düzeltilme oranının arttığını ve ardından ofsayt, faul ve kartlarda düşüşün yaşandığını tespit etmiştir. Bu bulguların antrenörlerin, oyuncuların ve yöneticilerin VAR Sistemi'nin futbol oyunu üzerindeki olumlu etkilerini daha iyi anlamalarına, oyunun daha da gelişimine ve maç esnasında hakemleri geliştirmek için farklı stratejilerin belirlenmesine yardımcı olacağı söylenebilir. Collins (2019) "Hakemlik ve Hakemlik Felsefesine Teknolojiyi Uygulamak" adlı çalışmasında, VAR sisteminin futbolda kullanılmasıyla birlikte hakemlerin vermiş oldukları yanlış kararların azaldığı dolayısıyla taraflar arasında adaletin sağlanmasına olanak sağlandığını tespit etmiştir.

5.1.5 Hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemi'ne ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşlere ilişkin tartışma

Tablo 6'daki sonuçlara bakıldığında, hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemi'ne ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleri hususundaki düşüncelerinde, hakemlerin "aşamalı

eğitim” kategorisi altında; hakemlerin başarı seviyelerinin ve eğitim düzeylerinin artması, “faydalı olma” kategorisi altında; kritik pozisyon analizi, uzman eğitimciler ve üst seviye imkân tanınması, farklı bakış açısı kazandırma, donanımlı hakemlerin yetişmesi, “yeterli olmama” kategorisi altında; incelenecek pozisyon belirsizliği görüşlerini ifade ettikleri görölmektedir. Eğitim; kişilerin kendilerini geliştirmek, çevre üzerinde etkinliğini arttırmak için kendi özelliklerinde değişmeler yaratma ve kendine yeni davranışlar kazandırma şeklidir. Kişi ve kurumlar yapmış olduğu işten en üst seviyede verim alabilmek için her zaman eğitime ihtiyaç duymuştur. Her alanda olduğu gibi futbolda da eğitim önemli bir yer tutmuştur. VAR Sistemi’nin yeni uygulanan bir sistem olması nedeniyle bu sistemden en üst düzeyde verim alınması hedeflenmiştir. Bu sisteme hakemlerin kısa sürede alışması ve VAR Sistemi’ni doğru ve verimli bir şekilde kullanabilmesi için hakemler çeşitli eğitimlerden geçmektedir. Dünyada ve Türkiye’de VAR Sistemi ile ilgili sahip olunan imkânlar ve verilen eğitimlerle ilgili de spor adamlarının görüşleri bulunmaktadır. Türkiye Faal Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneği Başkanı Dr. Abdurrahman Arıcı “VAR Sistemi tartışılıyorsa gözden geçirilmesi gerekir. Verilen eğitim demek ki yeterli değil, daha fazla eğitim verilmesi gerekiyor. Daha fazla kafa yormamız gerekiyor.” şeklinde görüş bildirmiştir (www.yeniakit.com.tr). Yine VAR koordinatörü Barış Şimşek “VAR hakemleri çok ciddi eğitimlerden geçiyor. VAR hakemliği, saha hakemliğinden daha zor. Video yardımcı hakemin görevi, bir pozisyonla ilgili en doğru kararı bulmak değil, sahada verilen kararın yanlış olup olmadığını tespit etmek.” şeklinde görüş belirtmiştir (www.sporx.com). Merkez Hakem Kurulu eski başkanlarından Sabri Çelik “Her maç sonrası hakemlerimizi kendi yönettikleri maçların görüntüleri eşliğinde yüz yüze eğitime alıyoruz. Olumlu ve olumsuz kararlarını gösteriyoruz. Sezon sonuna kadar da bu eğitimler devam edecek. Ayrıca EPAK analiz merkezimizden, hakemlerimize yönettikleri, gözlemcilerimize de izledikleri maçlardan sonra video klipler göndererek eğitimlerimizi pekiştiriyoruz.” şeklinde bilgi vermiştir (www.goal.com). Türkiye’nin ve Avrupa’nın FIFA kokartlı ilk kadın hakemi Lale Orta katıldığı bir programda “VAR’ı kaldırırsanız, VAR tartışmaları biter... VAR’ın futbolumuza kattıklarına

bakmamız lazım. Futbolumuzda VAR'sız da aynı tartışmalar vardı... O zaman, sorum şu: "VAR futbolumuza ne kattı?"...Sorun VAR'daysa VAR'ın düzeltilmesi lazım. Sorun VAR'da değilse, o zaman VAR'ı kullanan ve yönetenlerin eğitilmesi ve düzeltilmesi lazım." şeklinde görüş bildirmiştir (www.indyturk.com).

Alan yazın incelendiğinde, Armenteros ve ark. (2019) "Futbol ve Diğer Spor Hakemliklerinde Video Teknolojilerinin Kullanımı" adlı çalışmalarında, elit hakemlerin eğitiminin ve gelişiminin standartlarının aynı olması ama tekdüze olmaması gerektiğini belirlemişlerdir. Aynı çalışmada araştırmacılar FIFA ve UEFA tarafından hem hakemler hem de hakem eğitmenleri için teknik eğitim ve seminerler verilmesi gerektiği konusunda öneride bulunmuşlardır. Ayrıca eğitim, karar verme ve performansta standartlaştırılmış yaklaşımlara ulaşabilmek için de ortak bir çabanın gösterilmesi ve eğitimlerde, eğitimi destekleyen görsel-işitsel, multimedya kaynaklarının kullanılması hususunda görüş bildirmişlerdir.

5.2 Sonuç

Araştırmada hakemlerin dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl bir etkisi olduğu hususundaki düşüncelerinin, olumlu ve olumsuz etki kategorileri altında toplandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda görüşme sorusuna ilişkin olumlu etki kategorisi altında VAR Sistemi kullanımının; hakemlerin adil kararlar vermelerine, hakemlere olan güvenin oluşmasına ve artmasına olanak sağladığı, olumsuz etki kategorisi altında ise; oyun hızında düşme ve seyir zevkinde azalma, futbolun ruhuna aykırı bir durum oluşmasına ayrıca oyuna tekrar başlarken adaptasyon sorunu oluşmasına neden olduğu saptanmıştır.

Araştırmada hakemlerin VAR Sistemi'nin her bir durumu / kararı otomatik olarak 'kontrol' ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl katkı sunduğu hususundaki düşüncelerinin, olumlu etki ve olumsuz etki kategorileri altında toplandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda görüşme sorusuna ilişkin

olumlu etki kategorisi altında VAR Sistemi kullanımının; hakemlerin özgüvenli karar vermelerine ve zihinsel olarak rahatlamalarına, olumsuz etki kategorisi altında ise; stres oluşmasına ve karar verirken çelişkiye düşme durumlarının meydana gelmesine neden olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada hakemlerin futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi ‘minimum müdahale, maksimum yarar’ olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığına yönelik düşüncelerinin, karar çeşitliliği ve kararların oyuna katkısı kategorileri altında toplandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda görüşme sorusuna ilişkin karar çeşitliliği kategorisi altında VAR Sistemi kullanımının; hakemlerin kesin ve net kararlar vermelerine, pozisyonu yorumlarken ve karar verirken değişkenlik göstermelerine, kararların oyuna katkısı kategorisi altında ise; yapılan hata sayısını azaltmaya, doğruyu bulma oranının artmasına, sonucu etkileyen kararların düzeltilmesine, oyuna objektifliğin gelmesine ve maksimum yarar sağladığına neden olduğu saptanmıştır.

Araştırmada hakemlerin dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi’nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağı yönündeki görüşlerinin, olumlu katkı ve adil oyun kategorileri altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda görüşme sorusuna ilişkin olumlu katkı kategorisi altında VAR Sistemi kullanımının; verilen yanlış kararları azaltacağına, hakemlere olan inanç ve güveni arttıracığına, oyuna müdahaleleri büyük oranda azaltacağına ve oyuncuların verilen kararlardan çok kendi performanslarına odaklamaya yardımcı olacağı, adil oyun kategorisi altında ise; futbola daha adaletli sonuçlar getireceği, pozisyon incelemelerinin daha şeffaf olacağı ve futbolcuların hakemi aldatmaya yönelik hareketlerinin azalacağı belirlenmiştir.

Araştırmada hakemlerin dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemi’ne ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşlerinin, aşamalı eğitim, faydalı eğitim ve yeterli olmama kategorileri altında toplandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda görüşme sorusuna ilişkin aşamalı eğitim

kategorisi altında; verilen eğitimlerin hakemlerin başarı seviyelerine ve eğitim düzeylerine bakılarak arttırıldığı, faydalı olma kategorisi altında; verilen eğitimlerin hakemlerin kritik pozisyonları analiz etmelerini kolaylaştırdığı, Türkiye'nin VAR Sistemi bakımından mevcut imkânlarının (uzman eğitimcilerin kalitesi, tesis vb.) üst seviyede olmasının diğer ülkelere nazaran Türkiye'ye fayda sağladığı, hakemlere farklı bakış açısı kazandırdığı ve bu sayede donanımlı hakemlerin yetişmelerine yol açtığı, yeterli olmama kategorisi altında; hakemlerin eğitimleri yeterli bulmadığı ve hangi pozisyonların incelenip incelenmeyeceği konusuna dair belirsizlik yaşadıkları tespit edilmiştir.

5.3 Öneriler

Bu araştırma sonucunda:

1. TFF, MHK (Türkiye Futbol Federasyonu, Merkez Hakem Kurulu) tarafından hakemlere sezon başı ve sonrası belirlenen VAR protokolüne ek olarak, daha da genişletilmiş VAR Sistemi tanıtımı, kullanımı ve saha uygulamaları eğitimleri verilerek sistemin doğru bir şekilde kullanılması ve sistem ile ilgili yapılacak hataları en aza indirerek hakemlerin yeni bir sistem olan bu VAR uygulamasına hızlı bir şekilde uyum sağlamasına yardımcı olması önerilebilir.
2. Ülkemizde VAR sisteminin alt yapısının oluşturulmasından sonra verilecek olan VAR Sistemi eğitimlerinin sadece müsabaka yönetecek hakemlere değil de saha içerisindeki yardımcı hakemlere, sürekli itiraz eden futbolcu ve teknik adamlara, kamuoyunda hakeme yönelik tartışmaların artmasını sağlayan kulüp yöneticilerine, medyadaki spor adamları ve yorumcularına da verilmesi VAR Sistemi'nin daha verimli çalışması bakımından önerilebilir.
3. Futbol hakemlerinin üzerine yapılan araştırmaların az olması sebebiyle TFF, MHK'nın futbol hakemleri üzerine araştırma yapılmasını özendirmesi ve yönlendirmesinin önemli olduğu görülmektedir. Bu sebeple hakem

hatalarının ve tartışmalarının nedenlerinin nelere bağı olduğu ve hakemlerin bu sorunlarla karşılaşmaması için yeni çözümlerin üretilmesi açısından TFF, MHK'nın bu hususa dikkat etmesi önerilebilir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda:

1. Futbol hakemleri üzerine yapılan bu çalışmanın, yeni uygulanan bir sistem olan VAR sistemini geliştirmeye yönelik olması nedeniyle sadece hakemleri kapsamayan benzer araştırmaların; futbolcular, teknik direktörler veya sporla ilgilenen kişiler üzerinden de yapılması, yapılacak araştırmalara farklı bakış açısı kazandıracığından önerilebilir.
2. Alanında uzman kişilerce, hakemlerin VAR sistemini kullanmasından önce veya sonra üzerlerinde oluşabilecek stres, baskı ve kaygı düzeylerini psikolojik ve fizyolojik olarak tüm yönleriyle ölçen bir taslak hazırlanmalı ve bu taslak sezon boyunca müsabaka öncesi ve sonrasında hakemlere uygulanarak VAR sisteminin hakemler üzerindeki etkilerinin neler olduğu belirlenmelidir. Bu yöntem araştırmalara ışık tutması bakımından önerilebilir.
3. Araştırmaya, sistemin yeni olmasından dolayı VAR sistemini kullanan hakemlerin çok fazla katılmaması eksiklik olarak görülmüştür. Bu nedenle bundan sonra yapılacak araştırmalarda VAR sistemini kullanan ve VAR eğitimini eksiksiz bir şekilde alan hakemlerin katılımının sağlanması araştırmaya benzer ya da farklı bakış açıları kazandıracığından önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Almusawi, M. A., & Ali, A. K. (2020). The use of video assistant referee (VAR) technology in football match management. *Journal of Physical Education*, 32(4), 130-135.
- Altındış, S., & Ergin, A. (2018). Araştırma evreni ve örnekleme. (Ş. Arslan, Ed.). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri nicel karma ve nitel tasarımlar için rehber*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Armenteros, M., Benítez, A. J., & Betancor, M. Á. (2019). *The use of video technologies in refereeing football and other sports*. New York: Routledge Press.
- Baldwin, C. F. (2014). Video killed the sports referee: the role of video replay technology in creating anxiety and stress amongst rugby league referees. *International Journal of Arts & Sciences*, 7(6), 305-312.
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (H. Aydın, Çev.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Carlos, L.P., Ezequiel, R., & Anton, K. (2019). How does Video Assistant Referee (VAR) modify the game in elite soccer? *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 19(4), 646-653.
- Cengiz R., & Pulur A. (2004). Hakemlerin fair play olaylarına bakış açıları. *Celal Bayar Üniversitesi Spor Felsefesi ve Sosyal Bilimleri Sempozyumu*, (17-20 Kasım 2004), Manisa.
- Cenikli, A., Dalkılıç, M., Yiğit, E., & Bozkurt, V. (2017). Modern futbolun tarihi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 53-63.
- Collina, P. (2004). *Benim oyun kurallarım*. (T. Ü. Terek, Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Collins, H. (2019). Applying philosophy to refereeing and umpiring technology. *Philosophies*, 4(2), 21.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni içinde*. (M. Bütün, S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Deliceoğlu, G., & Müniroğlu, S. (2005). The Effects of the speed function on some technical elements in soccer. *The Sport Journal*, 8(3), 21-26.
- Demir, M. (2017). Tüm boyutlarıyla internet haberciliği. (B. Kalsın, Ed.). İçinde: *EURO 2016 ve yeni medya kullanımı*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Demir, M. (2019). Endüstriyel futbol ve futbolda teknoloji kullanımı. *TRT Akademi*, 5(9), 356-375.
- Deveci, A. (2018). *Futbol hakemlerinin sosyal yaşantılarının karar verme becerilerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- Durna, E. (1997). *Türkiye'de futbol ve hakem*. İstanbul: Yıldızlar Matbaacılık.
- Dyer, B. (2015). The controversy of sports technology: a systematic review. *Springer Plus*, 4(1), 1-12.
- Eklblom, B. (1994). *Handbook of sports medicine and science football (soccer)*. London: Blackwell Scientific Publications.
- Engin, S. G., & Çelik, V. O. (2019). VAR'lığın yeter! Hakemlerin gözünden video yardımcı hakem sistemi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 7(2), 53-68.
- EPAK (Eğitim Planlama Alt Komisyonu). (1999). Gelişen futbol ve hakem. İstanbul: *Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları*.

- Erdoğan, Ç. H. (2020). Futbolcuların video yardımcı hakem “VAR” sistemi hakkındaki görüşleri. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 113-123.
- Erdoğan, İ. (2008). Futbol ve futbolu inceleme üzerine. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 1-58.
- Erişim: <https://iletim.istanbul.edu.tr/index.php/2019/03/25/emek-ege/> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.diken.com.tr/teknoloji-futbolun-ruhunu-oldurur-mu-9-soruda-video-hakem-sistemi/> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.goal.com/tr/haber/mhk-baskani-sabri-celik-var-diyaloglarinin-hicbirisi-gercegi/uj9d9mamencp1c2d3v2z1dawp> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.indyturk.com/node/312676/spor/futboldaki-tart%C4%B1%C5%9Fmal%C4%B1-pozisyonlara-var-da-%C3%A7are-olmad%C4%B1-dr-orta-t%C3%BCrkiyede-var-amac%C4%B1na> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.theguardian.com/football/2021/mar/05/infantino-says-var-delays-improving-football-another-layer-of-adrenaline-handball-offside> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/var-sistemi-hakem-hatalarini-cogaltti-645202.html> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.goal.com/tr/haber/video-hakem-uygulamasi-var-nedir/1n1vfg3dgig3o18pdz6c7ll42q> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.mackolik.com/futbol/haber/zekeriya-alpten-zorlu-aciklamasi/lrnt85m0pvb1kq4bwt1o39k1> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.sporx.com/futbol/ekstra/var-koordinatörü-baris-simsekten-aciklamalar/SXGLQ45272SXQ> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Erişim: <https://www.acarbaltas.com/hayat-futbolu-taklit-eder/> (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Errekorri, I., Castellano, J., Echeazarra, I., & Lago-Penas, C. (2020). The effects of the Video Assistant Referee System (VAR) on the playing time, technical-tactical and physical performance in elite soccer. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 20(5), 808-817.
- Gökbulut Özdemir, Ö. (2018). Nitel araştırma tasarımı. (Ş. Arslan, Ed.). İçinde: *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri nicel karma ve nitel tasarımlar için rehber*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Gökdemir, K., & Karaküçük, S. (1996). Güreş hakemlerinin boş zaman anlayışları üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 65-73.
- Gümüş, İ. (2009). 3. bölgede görev yapan futbol hakemlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Han, B., Chen, Q., Lago-Penas, C., Wang, C., & Liu, T. (2020). The influence of the video assistant referee on the Chinese Super League. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15(5-6), 662-668.
- IFAB (The International Football Association Board). (2021). *Oyun kuralları kitabı*. İstanbul: Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları.
- İnal, A. N. (2013). *Futbolda eğitim ve öğretim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kartarı, A. (2017). Nitel düşünce ve etnografi: etnografik yöntemle düşünsel bir yaklaşım. *Moment Dergi*, 4(1), 207-220.

- Kayıoğlu, B., Günay, M., & Kara, E. (2008). Faal futbol klasman hakemlerinin eğitim süreçlerinin incelenmesi ve beklenti düzeyleri. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 104-112.
- Kılınç, E. (2018). Nitel araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik. (Ş. Arslan, Ed.). İçinde: *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri nicel karma ve nitel tasarımlar için rehber*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lago-Penas, C., Gómez, M. A., & Pollard, R. (2021). The effect of the video assistant referee on referee's decisions in the Spanish LaLiga. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 16(3), 824-829.
- Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4(3), 324-327.
- Leveaux, R. R. (2010). Facilitating referee's decision making in sport via the application of technology. *Communications of the IBIMA*, doi: 10.5171/2010.545333. <https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/13477/1/2009003983OK.pdf>
- Mckee, D. (2003). *The football referee*. The Referees' Association, England.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mirzeoğlu, N., Doğu, G., & Atalay, M. (2002). 1999-2000 Sezonu hentbol üst klasman hakemlerinin performanslarının değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(5), 100-110.
- Orta, L. (2000). *Dünya'da ve Türkiye'de futbol hakemliğinin başlangıcı ve gelişimi semineri*. Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale.
- Ortega, G. P. (2019). *Attractor dynamics in perceptual decision making: from theoretical predictions to psychophysical experiments*. (Doctoral dissertation). Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
- Özdayı, N., & Uğurlu, M. F. (2015). Futbol hakemlerinin duygusal zekâ ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1(1), 31-39.
- Patton, M. Q. (1985). *Quality in qualitative research: Methodological principles and recent developments*. Invited address to Division Journal of the American Educational Research Association, Chicago.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*. (Z. Akyüz, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rahmatpanah, M. (1996). A critical look at the quality of our soccer officials. *Scholastic Coach and Athletic Director*, 65(10), 20-23.
- Sellin, E. (1992). The psychology of soccer officiating. *The Referees' Association Unrevised Magazine*. UK.
- Spitz, J., Wagemans, J., Memmert, D., Williams, A.M., & Helsen, W.F. (2021). Video assistant referees (VAR): The impact of technology on decision making in association football referees. *Journal of Sports Sciences*, 39(2), 147-153.

- Sunay, H. (1992). Ankara bölgesi futbol hakemlerinin hakemliğe yönelmelerine etki eden motivasyonel etkenler üzerine bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(2), 18-23.
- Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: endüstriyel futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 89-114.
- Tavşancıl, E., & Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- TFF (Türkiye Futbol Federasyonu). (2007). Türkiye futbol federasyonu merkez hakem kurulu teşkilatlanma, çalışma prensipleri ve görevleri ile ilgili talimat. Erişim: file:///C:/Users/%C3%87a%C4%9Flayan/Downloads/silo.tips_trkdye-futbol-federasyonu-merkez-hakem-kurulu-tekdlatlanma-alima-prensdpierd-ve-grevlerd-dle-dlgdld-taldmat.pdf (25.06.2021 tarihinde erişim sağlandı).
- Ünsal, A. (2005). *Tribün cemaatinin öfkesi, ticarileşen Türkiye futbolunda şiddet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weinberg, R. S., & Richardson, P. A. (1990). *Psychology of officiating*. Leisure Press.
- Yardımcı, O. (1996). *Futbol kültürü ve eğitimi*. İzmir: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası.
- Yavuz, M. (2018). *Eğitim öğretim kurumlarında görev yapan yöneticiler açısından hizmet içi eğitimin önemi: temel eğitim ve orta öğretim kurumlarında bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyet:
2. Yaş:
3. Klasman:
4. Öğrenim Durumu:
5. Meslek:
6. Medeni Durum?

Muhammet Munir DADI
Yüksek Lisans Öğrencisi

EK-2: Görüşme Formu

1. Dünyanın önemli liglerinde ve ülkemizde uygulanan VAR Sistemi'nin futbol oyununun ruhuna ve seyir zevkine nasıl etkisi olduğu konusunda görüşleriniz nelerdir?
2. VAR her bir durumu/kararı otomatik olarak 'kontrol' ettiği için hakemlerin müsabaka yönetimlerindeki stres yönetimine nasıl bir katkı sunduğunu düşünüyorsunuz?
3. Futbola daha sistematik ve tavsiyeye açık bir ortam sunan, genel felsefesi 'minimum müdahale, maksimum yarar' olan VAR uygulaması ile birlikte daha kesin kararlar alındığına yönelik düşünceleriniz nelerdir?
4. Dünyada ve ülkemizde yeni uygulanan VAR Sistemi'nin gelecekte oyunun gelişimine nasıl katkılar sunacağını söylemek istersiniz?
5. Dünyanın çeşitli liglerinde ve ülkemizde kısa bir süredir uygulamada olan VAR Sistemi'ne ve hakemlere verilen eğitimlere yönelik görüşleriniz nelerdir?

Muhammet Munir DADI
Yüksek Lisans Öğrencisi

EK-3: Etik Kurul Raporu

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARAR FORMU

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih:13/11/2020	Toplantı Sayısı:02	Karar No:2020/80
Araştırmanın Başlığı	Futbol Hakemlerinin Var Sistemi ve Var Eğitimi Hakkındaki Görüşleri		
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Özer YILDIZ		
Yardımcı Araştırmacılar	Muhammet Munır DADI		
Etik Kurul Kararı	Oy Çokluğu ☐ Oy birliği ☒		
	Uygun ☒ Uygun Değil ☐ Düzeltme* ☐ Görevsizlik** ☐		
Düzeltilme ise gerekçeleri *			
Görevsizlik ise gerekçeleri**			

ASLI GİBİDİR
17/11/2020

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ERDEM
Etik Kurul Başkanı